

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

Poznań, dnia 14 maja 2025 r.

Poz. 4228

UCHWAŁA NR X/73/2025 RADY MIEJSKIEJ W SULMIERZYCACH

z dnia 25 kwietnia 2025 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2025-2028 dla Miasta Sulmierzyce

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2024 r. poz. 1465 ze zm.), oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r., poz. 1292), Rada Miejska w Sulmierzycach uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2025-2028 dla Miasta Sulmierzyce, w brzmieniu załącznika do niniejszej uchwały.

§ 2. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

Przewodniczący
Rady Miejskiej w Sulmierzycach
(-) Krzysztof Pauliński

*Załącznik nr 1 do Uchwały nr X/73/2025
Rady Miejskiej w Sulmierzycach
z dnia 25 kwietnia 2025 r.*

**GMINNY PROGRAM OPIEKI
NAD ZABYTKAMI
NA LATA 2025-2028
DLA MIASTA SULMIERZYCE**

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	3
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	4
3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ	18
4. FORMY OCHRONY PRAWNEJ ZABYTKÓW	20
5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	24
5.1. Uwarunkowania na poziomie krajowym	24
5.2. Uwarunkowania na poziomie wojewódzkim	29
5.3. Uwarunkowania na poziomie powiatowym	34
5.4. Uwarunkowania na poziomie gminnym	34
6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO MIASTA SULMIERZYCE	38
6.1. Charakterystyka miasta	38
6.2. Rys historyczny miasta	39
6.3. Krajobraz kulturowy i zabytki nieruchome	41
6.4. Zabytki ruchome	48
6.5. Zabytki archeologiczne	50
6.7. Zasoby muzealne	53
6.8. Dziedzictwo niematerialne	54
7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA- ANALIZA SWOT	55
8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	57
9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	63
10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	64
11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	65
12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	66

1. WSTĘP

CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA SULMIERZYCE

Podstawowym, ogólnie pojętym założeniem niniejszego „Programu opieki nad zabytkami dla Miasta Sulmierzyce na lata 2025 – 2028” jest ukierunkowanie polityki Samorządu Gminnego, służącej podejmowaniu planowanych działań dotyczących finansowania, inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jest to uzupełniający dokument w stosunku do innych aktów planowania gminnego. Zadaniem Programu jest także organizacja działań edukacyjnych i wychowawczych wobec miejscowej społeczności. Dla realizacji powyższego założenia niezbędna jest realizacja szczegółowych celów, do których należą:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami Miasta, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków

województwa i figurujących w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;

- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. w myśl art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...). Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż „obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne”, z kolei art. 6 Konstytucji stanowi, że „...Rzeczpospolita Polska, stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (...)”.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024, poz. 1292, 1907) z późn. zm.

Obowiązująca ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 3, użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 1) zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;

- 2) zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;
- 3) zabytek ruchomy – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;
- 4) zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;

- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany – powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy - postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka;
- 15) otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Zgodnie z art. 89 organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków.

W art. 4 zapisano, iż ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;

- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5 wskazuje, iż opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ustawa definiuje obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Na mocy art. 21 ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Art. 22 ust. 4 stwierdza, iż „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.”. W ust. 5 tego artykułu zapisano, iż w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;

3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków - Uznany za niezgodny z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 18 maja 2023 r. w zakresie, w jakim ogranicza prawo własności nieruchomości przez dopuszczenie ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków, bez zapewnienia właścicielowi gwarancji ochrony prawnej przed dokonaniem takiego ograniczenia, na podstawie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 maja 2023 r. sygn. akt P 12/18 (Dz. U. poz. 951)

Art. 81. w punkcie 1 wskazuje, że w trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków.

Jak wspomniano art. 87 ustawy określa obowiązek samorządu, dotyczący sporządzania i uchwalania gminnego i powiatowego programu opieki nad zabytkami.

- program winien być opracowany na okres 4 lat,
- program służy celom określonym w Ustawie,
- program przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
- z realizacji programu władze gminy sporządzają co 2 lata sprawozdanie, które przedstawiane jest radzie gminy.

Artykuły 18 i 19 nakazują samorządom uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy

ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Dodatkowo należy wskazać odniesienia do zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, zawarte w następujących aktach prawnych:

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1465 ze zm.).

- *art. 7 ust. 1 pkt. 9*

„Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9) kultury w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2024 r. poz. 1130 ze zm.).

Na mocy ustawy w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się m.in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 1. ust. 2, pkt 4). Ustawa określa, iż plan ogólny powinien w swej treści zawierać następujące elementy:

- uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 13b pkt. 3 lit f),

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków (w tym krajobrazu kulturowego oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15 ust. 2 pkt 4),

- określa się, w zależności od potrzeb, granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15 ust. 3 pkt 6).

Wymagania w zakresie ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39 ust. 3 pkt 2, ust. 2 pkt 2). Projekt zarówno planu miejscowego, jak i planu województwa wymaga uzgodnienia z właściwym Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Art. 51. ust. 1. wskazuje, że sprawach ustalenia lokalizacji inwestycji celu publicznego decyzje wydają w odniesieniu do:

- 1) inwestycji celu publicznego o znaczeniu krajowym i wojewódzkim - wójt, burmistrz albo prezydent miasta w uzgodnieniu z marszałkiem województwa;
- 2) inwestycji celu publicznego o znaczeniu powiatowym i gminnym - wójt, burmistrz albo prezydent miasta;
- 3) inwestycji celu publicznego na terenach zamkniętych - wojewoda.

Zgodnie z art. 53 ust. 2 pkt. 4 powyższe decyzje wydaje się po uzgodnieniu z: wojewódzkim konserwatorem zabytków - w odniesieniu do obszarów i obiektów objętych formami ochrony zabytków, o których mowa w art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Art. 64. ust. 1. wskazuje, że przepisy art. 51 ust. 2-3, art. 52, art. 53 ust. 1a-1d 3-5a i 5c-5j, art. 54-56 (wszystkie związane z zasadami lokalizacji inwestycji celu publicznego) stosuje się odpowiednio do decyzji o warunkach zabudowy.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2024 r. poz. 725 ze zm.).

W myśl tej ustawy jej przepisy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2 ust 2 pkt. 3).

W art. 5 ust. 1 pkt 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstępnie od obowiązujących przepisów techniczno-budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9 ust. 3 pkt 4).

Wg art. 39 ust. 3 w stosunku do prac budowlanych przy obiektach oraz obszarach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wg art. 39 ust. 4 Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w sprawie wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektów budowlanych, o których mowa w ust. 3, w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych. Zgodnie z art. 32 ust. 1:

1. Pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego może być wydane po uprzednim:

- 1) przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko albo oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, jeżeli jest ona wymagana przepisami ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko,
- 2) uzyskaniu przez inwestora, wymaganych przepisami szczególnymi, pozwoleń, uzgodnień lub opinii innych organów,

- 3) wyrażeniu zgody przez ministra właściwego do spraw energii – w przypadku budowy lub rozbiórki gazociągu przesyłowego, linii przesyłowej elektroenergetycznej albo rurociągu dalekosiężnego ropy naftowej lub produktów naftowych, a także gazociągu, linii elektroenergetycznej albo rurociągu ropy naftowej lub produktów naftowych dochodzących do granicy Rzeczypospolitej Polskiej.

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (art. 39 ust. 1).

Decyzja o pozwoleniu na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydana po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39, ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39, ust. 3).

Katalog działań budowlanych, w stosunku do których niewymagane jest pozwolenie na budowę, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają kolejno art. 29, 29a, 30, 31 ustawy Prawo Budowlane. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Art. 29 ust. 7 stwierdza, że roboty budowlane, o których mowa w ust. 1–4, wykonywane:

- 1) przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków – wymagają decyzji o pozwoleniu na budowę,

2) na obszarze wpisanym do rejestru zabytków – wymagają dokonania zgłoszenia – przy czym do wniosku o decyzję o pozwoleniu na budowę oraz zgłoszenia należy dołączyć pozwolenie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków wydane na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (t.j. Dz. U. z 2015 r. poz. 774 ze zm.).

Zgodnie z zapisami art. 7 tej ustawy wprowadzone zostaje pojęcie audytu krajobrazowego. Identyfikuje on krajobrazy występujące na całym obszarze województwa, określa ich cechy charakterystyczne oraz dokonuje oceny ich wartości (także pod kątem walorów zabytkowych i krajobrazu kulturowego).

Art. 8 ustawy wskazuje zmiany w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2024 r. poz. 1491 ze zm.).

Określa ona, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m.in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4 ust. 1 pkt 16). Regulacje z tym związane zawarte są w art. 16 i 19b, które określają prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań, zarówno w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy. Artykuł precyzuje też, iż jednostka samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2024 r. poz. 54 ze zm.).

Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego.

Art. 101 ust. 2 lit. f określa, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu funkcji środowiskowych, gospodarczych, społecznych i kulturowych,

w tym między innymi zbioru dziedzictwa geologicznego, geomorfologicznego i archeologicznego.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2024 r. poz. 1478 ze zm.).

Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2 ust. 2 pkt 5). Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immanentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6 ust. 1 pkt 3 park krajobrazowy. Zgodnie z art. 16 ust. 1 park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. Zarówno utworzenie parku krajobrazowego, jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16 ust. 3 ust. 5).

Art. 83a ust. 1 wskazuje, że zezwolenie na usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków wydaje wojewódzki konserwator zabytków.

Zasady naliczania opłat za usunięcie drzew i krzewów przedstawiono w art. 84-87 ustawy i zgodnie z art. 84 ust. 8 decyzję w tych sprawach podejmuje właściwy organ do wydania zezwolenia (w tym także konserwator zabytków).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1145 ze zm.).

W świetle art. 6 pkt 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13 ust. 4 jasno określa, że: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 13 ust. 5 stwierdza, że sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków,

a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Cenę nieruchomości lub jej części (wyznaczonej zgodnie z art. 67) wpisanej do rejestru zabytków obniża się na wniosek nabywcy o 50% (zgodnie z art. 68 ust. 3). Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę. Podobny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego, jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73 ust. 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84 ust. 4).

Zgodnie z art. 96 ust. 1. podziału nieruchomości dokonuje się na podstawie decyzji wójta, burmistrza albo prezydenta miasta zatwierdzającej podział, z uwzględnieniem ust. 1a, stwierdzającego, że odniesieniu do nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków decyzję, o której mowa w ust. 1 wydaje się po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podział tej nieruchomości.

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1572 ze zm.).

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 87 ze zm.).

Według zapisów tej ustawy zarówno państwo (art. 1 ust. 2) jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.

Do powyższych ustaw należy dołączyć akty prawne, które w całej swojej treści odnoszą się do zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Są to:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 385),
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 2393),

- ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 164 ze zm.),
- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 2120).

Ostatni element to akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Są to:

- Rozporządzenie MKiDN z dnia 26 maja 2011 (t.j. Dz. U. z 2021 poz. 56) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. W oparciu o art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rozporządzenie określa sposób prowadzenia powyższych rejestrów i wykazów;
- Rozporządzenie MKiDN z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 81);
- Rozporządzenie MKiDN z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2022 r. poz. 1388 ze zm.).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 lipca 2019 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2019 poz. 1470);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 21 maja 2018 r. w sprawie wymagań, jakim powinna odpowiadać ochrona

przechowywanego i przewożonego zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2018 poz. 1134),

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 4 grudnia 2017 r. w sprawie ksiąg ewidencyjnych prowadzonych przez podmioty gospodarcze wyspecjalizowane w zakresie obrotu zabytkami na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2017 poz. 2249);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 12 lipca 2017 r. w sprawie sposobu ustalania wysokości i rozliczania dotacji celowej na wyposażenie w zabezpieczenia techniczne pomieszczenia, w którym będzie przechowywany zabytek wpisany na Listę Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2017 poz. 1384);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 kwietnia 2017 r. w sprawie Listy Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2017 poz. 928);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 sierpnia 2015 r. w sprawie krajowego rejestru utraconych dóbr kultury (Dz. U. z 2015 poz. 1275);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014 poz. 110);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 nr 89 poz. 510);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 nr 212 poz. 2153);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2004 nr 124 poz. 1304 ze zm.);

- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz. U. z 2004 nr 75 poz. 706);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 nr 71 poz. 650);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 nr 30 poz. 259).

3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ

Przywołana na wstępie ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadza w tej materii szereg fundamentalnych definicji i pojęć. W myśl ustawy zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zgodnie z ustawą opiece podlegają – bez względu na stan zachowania – zabytki pogrupowane w trzech kategoriach:

Zabytki nieruchome będące w szczególności:

- o krajobrazami kulturowymi,
- o układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- o dziełami architektury i budownictwa,
- o dziełami budownictwa obronnego,
- o obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi

zakładami przemysłowymi,

- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki ruchome będące w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. z 2019 r., poz. 1479 z późn. zm.),
- instrumentami muzycznymi,
- wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,

- kurhanami,
- reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto, zgodnie z art. 6 ust. 2 ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

4. FORMY PRAWNE OCHRONY ZABYTEKÓW

Ustawodawca wyróżnia następujące formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków,
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku nieruchomego oraz użytkownik wieczysty gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Również wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków prowadzi odpowiedni wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Do rejestru można wpisać także otoczenie oraz nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku

nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny. Sprawy te reguluje ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021 r. poz. 56).

Lista Skarbów Dziedzictwa

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego zaliczany do jednej z następujących kategorii:

- 1) zabytków archeologicznych, które mają więcej niż 100 lat, wchodzą w skład zbiorów archeologicznych lub zostały pozyskane w wyniku badań archeologicznych lub przypadkowych odkryć,
- 2) elementów stanowiących integralną część zabytków architektury, wystroju wnętrz, pomników, posągów i dzieł rzemiosła artystycznego, które mają więcej niż 100 lat,
- 3) wykonanych ręcznie dowolną techniką i na dowolnym materiale dzieł malarstwa, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 4 i 5, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 150 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 4) wykonanych ręcznie na dowolnym materiale akwareli, gwaszy i pastelów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 30 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 5) mozaik, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 1 i 2, oraz rysunków wykonanych ręcznie przy użyciu dowolnej techniki i na dowolnym materiale, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 6) oryginalnych dzieł grafiki i matryc do ich wykonania oraz oryginalnych

plakatów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,

- 7) oryginalnych rzeźb, posągów lub ich kopii wykonanych tą samą techniką co oryginał, nieobjętych kategorią wskazaną w pkt 1, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 8) fotografii, filmów oraz ich negatywów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 9) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach inkunabułów i manuskryptów oraz map i partytur muzycznych, liczących więcej niż 50 lat, które nie są własnością ich twórców,
- 10) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach książek, które mają więcej niż 100 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
- 11) map drukowanych, które mają więcej niż 200 lat,
- 12) środków transportu, które mają więcej niż 75 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
- 13) innych kategorii, niewymienionych w pkt 1–12, obejmujących zabytki, które mają więcej niż 50 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro

– na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu.

Na elitarną listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty

architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne. Na rok 2024 w całym kraju było 131 miejsc i obiektów uznanych za pomnik historii.

Park kulturowy

Kolejną formą ochrony jest utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego lub decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzja o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

Relacje pomiędzy ochroną zabytków a planami zagospodarowania przestrzennego są regulowane przez artykuły 18, 19 i 20 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przede wszystkim art. 18 wprowadza obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, planów ogólnych gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów odbudowy albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

W wymienionych decyzjach, koncepcjach, strategiach, analizach i planach, winno się w szczególności uwzględnić krajowy program ochrony zabytków i opieki

nad zabytkami, określić rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków i zapewnić im ochronę przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu oraz ustalić przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami. W przypadku zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, ochrona ich musi być bezwarunkowo uwzględniona w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i pozostałych decyzjach.

5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANYMI NA POZIOMIE KRAJOWYM:

KRAJOWY PROGRAM OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2023-2026

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026 został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 1 grudnia 2023 roku. Dokument ma na celu realizację przepisu art. 84 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Jest głównym dokumentem strategicznym niezbędnym do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zainicjowanym i opracowanym przez ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów.

Celem głównym programu jest zapewnienie efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez m.in. ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, podnoszenie wiedzy o zasobach zabytkowych kraju, cyfryzację i podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych czy zwiększenie zastosowania nowych technologii. Będzie on realizowany poprzez cele strategiczne programu oraz zawarte w

nich działania takie jak:

Cel: Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości poprzez m.in.:

- model i system wartościowania zabytków;
- plany zarządzania dla pomników historii;
- wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych;
- system bezpieczeństwa zabytków;
- projektowanie konserwatorskie.

Cel: Cyfryzacja i podniesienie jakości prowadzenia postępowań administracyjnych poprzez m.in.:

- cyfryzację procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków;
- opracowanie i realizację programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Cel: Zwiększenie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków poprzez m.in.:

- wdrożenie i rozwój programu wsparcia zarządzania dziedzictwem archeologicznym (AZP+);
- digitalizację i udostępnianie zasobu archiwalnego;
- rozwój portalu zabytek.pl.

Cel: Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez m.in.:

- włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach;
- kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego;
- wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.

Cel: Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych poprzez m.in.:

- wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
- warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich;

- wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;
- inwestycje w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU DO ROKU 2030

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju została przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat.

Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju realizuje cele rozwoju kraju w odniesieniu do całości przestrzeni polskiej. Biorąc pod uwagę nowy paradygmat polityki rozwoju cel strategiczny (ponadczasowy) polityki przestrzennego zagospodarowania kraju można określić następująco: Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych — konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Tak sformułowany cel — przy doborze odpowiednich celów cząstkowych oraz instrumentów wdrożeniowych — realizowany jest przez wszystkie podmioty publiczne wykonujące zadania rozwojowe w zakresie swoich kompetencji na różnych poziomach zarządzania, w różnych obszarach tematycznych i w odniesieniu do różnych terytoriów.

Drogą do zapewnienia realizacji celu strategicznego polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest koncentracja działań podmiotów publicznych w wybranych obszarach tematycznych i na wyodrębnionych terytoriach. W odniesieniu do diagnozy sytuacji, uwarunkowań oraz trendów rozwojowych sformułowano sześć wzajemnie powiązanych celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030:

- Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności;

- Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów;
- Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej;
- Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski;
- Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa;
- Cel 6. Przywrócenie i utwalenie ładu przestrzennego.

Koncepcja wskazuje, iż wzmocnienie ładu przestrzennego na poziomie zarządzania zasobem krajobrazów kulturowych i przyrodniczych będzie jednocześnie służyło wdrożeniu zapisów Konwencji Krajobrazowej Rady Europy. Podstawowymi formami ochrony krajobrazów powinny zostać formy dotychczas stosowane: parki krajobrazowe, pomniki historii, parki kulturowe oraz — dla obiektów rangi międzynarodowej — wpis na listę dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego UNESCO.

Stwierdzono, że promocja dziedzictwa kulturowego wpłynęła na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjność polskiej przestrzeni. Dbłość o spuściznę kultury dawnych mieszkańców ziem polskich i wspieranie zachowanych tradycji lokalnych sprzyjają rozwojowi turystyki i wspomagają proces identyfikacji tożsamości kulturowej migrantów. Krajobraz ważny dla historii kultury jest chroniony na równi z krajobrazami charakterystycznymi dla regionów geograficzno- przyrodniczych w zintegrowanej z siecią przyrodniczą rozwiniętej sieci parków kulturowych i pomników historii.

NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004 – 2013 ORAZ UZUPEŁNIENIE STRATEGII NA LATA 2004 – 2020

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020” (przyjętym w 2005 r.). Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowoczesnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”. W programie zapisano następujące priorytety i działania:

➤ **Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe**

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

- Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków;
- Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne;
- Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

➤ **Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego**

- Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego;
- Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera ważny z punktu widzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

Priorytet 1 tego Programu dotyczy rewaloryzacji zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami tego priorytetu są:

- poprawa stanu zachowania zabytków,
- zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także liczby stanowisk archeologicznych),
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
- zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

5.2 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZKIM

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO NA LATA 2021-2024

Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego na lata 2021-2024, przyjęty został Uchwałą Nr XXXVII/714/21 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego (Dz. Urzędowy Woj. Wielkopolskiego z 2022r., poz. 58), następnie opublikowany w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego. Program ten jest aktualizacją i kontynuacją Programu opieki nad zabytkami dla województwa wielkopolskiego, opracowanego na lata 2017- 2020.

Program, zawiera szereg informacji, których źródłem jest Raport o stanie zabytków na terenie województwa wielkopolskiego oraz precyzuje założenia ochrony zabytków. Podobnie jak w poprzednich perspektywach podstawowym zadaniem programu jest stymulowanie wszelkich działań na rzecz opieki nad zabytkami. W dokumencie, omówione zostały zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne województwa wielkopolskiego. Szeroko opisane zostały zabytki będące pod administracją wojewódzką. Nie ma wśród nich zabytków z terenu gminy.

Jako cel główny uznano założenie, że Samorząd Województwa Wielkopolskiego stwarza warunki dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami oraz dba o materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe regionu dla dobra jego obecnych oraz przyszłych pokoleń. W programie, wyznaczono też pięć celów szczegółowych wraz z zadaniami, które będą realizowane przez Samorząd Województwa Wielkopolskiego w miarę posiadanych środków:

Cel szczegółowy 1. Zahamowanie procesów degradacji zabytków, poprawa ich stanu zachowania oraz optymalizacja skuteczności systemu ochrony dziedzictwa materialnego i niematerialnego województwa wielkopolskiego.

Kierunki działania:

1. Podjęcie działań mających na celu poprawę stanu zachowania zabytków.
2. Wspieranie ochrony zabytków archeologicznych
3. Popularyzowanie działań w zakresie opieki i ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego

4. Monitoring i aktualizacja uregulowań prawnych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Cel szczegółowy 2. Budowanie tożsamości regionalnej i narodowej oraz świadomości społecznej mieszkańców Wielkopolski w oparciu o wartości dziedzictwa kulturowego

Kierunki działania:

1. Wspieranie programów i projektów edukacyjnych popularyzujących dziedzictwo kulturowe oraz wzmacniających kompetencje kulturowe.
2. Wspieranie inicjatyw związanych z upamiętnianiem Powstania Wielkopolskiego oraz popularyzacji i upowszechniania wiedzy na jego temat.
3. Stwarzanie warunków dla opieki nad dziedzictwem materialnym i niematerialnym w duchu partycypacji społecznej.

Cel szczegółowy 3. Włączenie materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego w rozwój społeczny, kulturowy i ekonomiczny województwa

Kierunki działania:

1. Wsparcie zagospodarowywania, adaptacji i wykorzystania zabytków i dziedzictwa niematerialnego na cele kulturalne, turystyczne lub społeczne.
2. Wzmocnienie działań związanych z rozwojem usług turystycznych.
3. Wspieranie dawnych rzemiosł, ginących zawodów i form twórczości charakterystycznych dla Wielkopolski.

Cel szczegółowy 4. Rozwijanie przedsięwzięć ułatwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

Kierunki działania:

1. Włączanie zabytków w procesy gospodarcze.
2. Włączanie cyfryzacji do ochrony i opieki nad zabytkami.

Cel szczegółowy 5. Podejmowanie i określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych

Kierunki działania:

1. Udostępnianie obiektów zabytkowych
2. Wskazywanie potencjalnych źródeł finansowania

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO DO 2030 ROKU

Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku przyjęta została uchwałą nr XVI/287/20 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 27 stycznia 2020 r., opublikowaną w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego. Jest to aktualizacja Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 roku. Strategia określa kierunki, cele i uwarunkowania rozwoju województwa. W Strategii wskazuje się na nowy model rozwoju regionalnego, zwany modelem funkcjonalnym. Ma on przyczynić się do zrównoważonego rozwoju naszego województwa i opowiadać na zidentyfikowane wyzwania, które stoją przed Wielkopolską w najbliższym czasie. Został on tak zaprojektowany aby zapewnić społecznie, gospodarczo i terytorialnie zrównoważony rozwój naszego województwa. Dzięki niemu efektywnie będą rozwijane oraz wykorzystywane miejscowe zasoby i potencjały wszystkich obszarów województwa.

Wg Wizji Strategii Wielkopolska w 2030 roku to region przodujący w kraju, liczący się w Europie i szanujący jej uniwersalne wartości, świadomy swojego dziedzictwa przyrodniczego i cywilizacyjnego, spójny, zrównoważony i dostępny terytorialnie, otwarty na nowe idee i ludzi, silny nowoczesną gospodarką, aspiracjami i wiedzą swoich mieszkańców, zapewniający im bardzo dobre warunki życia, pracy i wypoczynku na całym obszarze województwa.

Cel generalny strategii opiera się na wskazanej Wizji. Dla celu generalnego ustalono cztery cele strategiczne, wraz z jedenastoma celami operacyjnymi. W przeciwieństwie do poprzedniej perspektywy strategii brak tu zapisów bezpośrednio powiązanych z ochroną dziedzictwa kulturowego. Jedynie cel 2.3 podkreśla znaczenie kultury w życiu społecznym Wielkopolan, w tym szlaków turystyki kulturowej, ze szczególnym uwzględnieniem Szlaku Piastowskiego. Wspomniane jest też znaczenie obiektów zabytkowych dla poprawy jakości życia na obszarach wiejskich.

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

W dniu 25 marca 2019 r. Uchwałą Nr V/70/19, Sejmik Województwa Wielkopolskiego uchwalił Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego wraz z Planem zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania. Uchwałę opublikowano w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego (Dz. Urzędowy Woj. Wielkopolskiego 2019, poz. 4021).

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego jest najważniejszym dokumentem Samorządu Województwa Wielkopolskiego określającym politykę przestrzenną w granicach administracyjnych regionu, w tym dla miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego. Plan określa model rozwoju przestrzennego, cele polityki przestrzennej i kierunki zagospodarowania przestrzennego województwa oraz rozmieszczenie inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, a także zasady zagospodarowania obszarów funkcjonalnych.

W treści programu podkreślono, że ochrona środowiska i dziedzictwa kulturowego jest szczególnie ważnym elementem polityki przestrzennej województwa. W rozdziale o kulturze i dziedzictwie narodowym, omówiono zagadnienie tożsamości regionalnej, dziedzictwa archeologicznego, zabytków i parków. W celu realizacji założeń szczególną uwagę zwrócono na następujące działania:

- 1) zwiększenie nakładów finansowych na ochronę zasobów kulturowych.
- 2) prowadzenie stałych nadzorów nad rejestrem zabytków i udostępnienie jego wersji elektronicznej.
- 3) prowadzenie badań w obrębie zabytków we wszystkich dziedzinach nauki.
- 4) wykorzystanie zabytków i wiedzy o nich dla celów turystycznych oraz dla promocji regionu.
- 5) podnoszenie wartości usług turystycznych poprzez „wykorzystanie” zabytków dla podniesienia atrakcyjności oferty.

AUDYT KRAJOBRAZOWY WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

Audyt krajobrazowy województwa wielkopolskiego to dokument uchwalony przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego w dniu 27 marca 2023r. (Uchwała Nr LI/1000/23 w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego). Audyt krajobrazowy jest narzędziem polityki przestrzennej w zakresie krajobrazu ukierunkowanym na jego ochronę, gospodarkę i planowanie. Należy pamiętać, że obok zasobów przyrodniczych elementem wyróżniającym się i mającym wpływ na charakter krajobrazu, jest dziedzictwo kulturowe, będące obrazem historii rozwoju przestrzennego regionu. Na terenie gminy brak jest krajobrazów priorytetowych przedstawionych w audycie.

5.3 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE POWIATU

POWIATOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU KROTOSZYŃSKIEGO

Według stanu na listopad 2024 r. powiat krotoszyński nie posiada opublikowanego w Dzienniku Wojewódzkim programu opieki nad zabytkami.

5.4 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY SULMIERZYCE

Studium przyjęto Uchwałą nr XXXIII/194/2017 Rady Miejskiej w Sulmierzyce z dnia 27 marca 2017 r. Głównym celem Studium jest zatem stworzenie warunków do zagospodarowania terenu, które pozwolą maksymalnie jego wykorzystać oraz podnieść walory miasta Sulmierzyce. Należy zwrócić uwagę, że rolę studium od 2026 roku przejmie plan ogólny gminy.

Przepisy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zobowiązują do ochrony dóbr kultury. Zadaniem samorządu lokalnego jest zapewnienie w tym celu warunków

prawnych, organizacyjnych i finansowych. Główne kierunki polityki przestrzennej w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego powinny zmierzać do utworzenia spójnego systemu ochrony zespołów i obiektów historycznych oraz poszczególnych obiektów mogących stanowić jedną z podstaw aktywizacji gospodarczej miasta Sulmierzyce.

Na mocy przepisów o ochronie zabytków w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy uwzględnia się w szczególności ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia oraz innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych. W przypadku, gdy miasto posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium. Na etapie sporządzania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego należy ustalić właściwy sposób ochrony tych zabytków, a zwłaszcza obiektów o szczególnych walorach kulturowych i historycznych poprzez odpowiednie działania konserwatorskie

W Studium wskazuje się obszary objęte strefami ochrony konserwatorskiej „A”, „W” i „OW” oraz ustala obowiązujące zalecenia konserwatorskie. Granice stref przedstawiono na planszy Studium

Strefa „A” – ścisłej ochrony konserwatorskiej

Obejmuje historyczny układ urbanistyczny miasta Sulmierzyc wpisany do rejestru zabytków (nr rej. 688/Wlkp/A z dnia 14.08.2008 r.). Strefa ta obejmuje obszar miasta lokacyjnego. Jest to obszar szczególnie ważny dla struktury przestrzennej miasta jako materialne świadectwo historyczne.

Nadrzędnym celem jest zachowanie układu przestrzennego miasta, utrzymanie pierzei zabudowy ulic oraz ochrona wszystkich obiektów zabytkowych występujących w tym rejonie. Przedmiotem ochrony na terenie zabytkowego układu urbanistycznego jest przede wszystkim układ przestrzenny miasta, określony przez historyczne rozplanowanie placów i ulic, historyczny kształt i wielkość działek budowlanych oraz ich sposób zagospodarowania, w tym historyczne linie zabudowy, współzależność pomiędzy zabudową, zielenią a otwartą przestrzenią, jak również historyczne formy i parametry przestrzenne budynków oraz zachowania zabytkowa zabudowa, współtworząca wartości zabytkowe chronionego układu urbanistycznego. W obrębie strefy „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej obowiązują:

- zachowanie historycznej struktury przestrzennej – historycznych placów i historycznej siatki ulic,
- ochrona utrwalonych dominant architektonicznych historycznych obiektów budowlanych,
- ochrona ekspozycji panoram historycznego układu przestrzennego,
- zachowanie historycznego rozplanowania kwartałów zabudowy,
- zachowanie historycznej parcelacji nieruchomości (dotyczy historycznych struktur przestrzennych wpisanych do rejestru zabytków),
- zachowanie historycznych linii zabudowy,
- nakaz zharmonizowania nowej zabudowy w zakresie skali, brył i rozplanowania w obrębie nieruchomości ze skalą historycznej zabudowy i z historycznymi zasadami zagospodarowania nieruchomości,
- ochrona osi widokowych nakierowanych na najważniejsze historyczne obiekty budowlane,
- zachowanie historycznych form zaprojektowanej zieleni (parków, skwerów, alei i szpalerów drzew).

Wszelkie działania w obszarze strefy, w tym wznoszenie budowli kubaturowych, rozbudowy i nadbudowy współczesnych obiektów budowlanych oraz remonty obiektów historycznych i współczesnych, zmiany nawierzchni, wprowadzanie elementów małej architektury, czy wprowadzanie elementów zieleni, powinny być podporządkowane zachowanym wartościom kulturowym chronionego układu przestrzennego na zasadach harmonijnej kontynuacji rozwijane, z zachowaniem istniejących nawarstwień kulturowych.

Strefa „W” – ścisłej ochrony stanowiska archeologicznego wpisanego do rejestru zabytków

Obejmuje obszar stanowiska archeologicznego wpisanego do rejestru zabytków – grodzisko pierścieniowate Sulimira – wczesnośredniowieczne (nr rej.: 292/A z 15.10.1968 r.), podlegającego ścisłej ochronie konserwatorskiej. Na terenie stanowiska

archeologicznego wpisanego do rejestru zabytków obowiązuje zakaz prowadzenia wszelkich robót budowlanych czy przemysłowych.

Strefy „OW” – ochrony zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych

Obejmują zewidencjonowane stanowiska archeologiczne oraz zespoły stanowisk archeologicznych podlegające ochronie konserwatorskiej. Zewidencjonowane stanowiska archeologiczne i zespoły stanowisk archeologicznych w trakcie prac ziemnych mogą ulec bezpowrotnemu zniszczeniu i utracie wartości naukowych. W związku z powyższym wszelkie działania związane z koniecznością prowadzenia jakichkolwiek prac ziemnych w obszarze występowania archeologicznych nawarstwień kulturowych wymagają zapewnienia badań archeologicznych i uzyskania na te badania pozwolenia organu ochrony zabytków.

Obiekty zabytkowe

Studium określa ponadto ochronę obiektów zabytkowych wraz z ich najbliższym otoczeniem poprzez zachowanie historycznej kompozycji brył, historycznej kompozycji elewacji, w tym historycznych elementów wystroju elewacji, historycznej dyspozycji przestrzennej wewnątrz oraz wszystkich elementów historycznego wystroju wewnętrznego wpisanych do rejestru zabytków historycznych obiektów budowlanych oraz zachowanie historycznej kompozycji brył, historycznej kompozycji elewacji, w tym historycznych elementów wystroju elewacji historycznych obiektów budowlanych ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

W związku z powyższym wszelkie inwestycje planowane w obiektach i na obszarach podlegających ochronie konserwatorskiej wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w gminnej ewidencji zabytków należy realizować zgodnie z wymogami przepisów odrębnych z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Miasto Sulmierzyce posiada następujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego:

- 1) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Miasta Sulmierzyce w zakresie lokalizacji zespołu elektrowni wiatrowych. Uchwała nr XXXII/201/2014 Rady Miejskiej

w Sulmierzycach z dnia 25 kwietnia 2014 r. (Dziennik Urzędowy Województwa Wielkopolskiego z 2014 r., poz. 3555);

2) Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Miasta Sulmierzyce w rejonie ul. Odolanowskiej w Sulmierzycach. Uchwała nr XLVI/277/2018 Rady Miejskiej w Sulmierzycach z dnia 6 lipca 2018 r. (Dziennik Urzędowy Województwa Wielkopolskiego z 2018 r., poz. 5975);

3) Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Miasta Sulmierzyce w rejonie ulicy Odolanowskiej w Sulmierzycach. Uchwała nr VIII/55/2019 Rady Miejskiej w Sulmierzycach z dnia 30 września 2019 r. (Dziennik Urzędowy Województwa Wielkopolskiego z 2019 r., poz. 8628)

4) Na moment opracowania niniejszego dokumentu brak jest zaktualizowanego Gminnego Planu Ochrony Zabytków na Wypadek Konfliktu Zbrojnego i Sytuacji Kryzysowych – zadanie jego opracowania jest zapisane w działaniach programowych w trakcie niniejszej perspektywy programu opieki nad zabytkami (rozdział 8).

6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY

6.1 CHARAKTERYSTYKA MIASTA SULMIERZYCE

Miasto Sulmierzyce położone jest w południowej części województwa wielkopolskiego i wchodzi w skład powiatu krotoszyńskiego. Miasto zajmuje powierzchnię 29,29 km². Miasto Sulmierzyce od północy graniczy z gminą Krotoszyn, od północnego wschodu z gminą Ostrów Wielkopolski (powiat ostrowski), od południowego zachodu z gminą Milicz (powiat milicki, województwo dolnośląskie), a od północnego zachodu z gminą Zduny.

Miasto Sulmierzyce stanowi obszar o charakterze wielofunkcyjnym. Miasto pełni rolę lokalnego ośrodka obsługi ludności, ze strefą wpływu pokrywającą się z granicami administracyjnymi. Dominującymi funkcjami w mieście są usługi i obsługa rolnictwa

Według podziału Polski J. Kondrackiego na krainy fizyczno-geograficzne miasto Sulmierzyce położone jest w obrębie prowincji Niżu Środkowoeuropejskiego (31), podprowincji Nizin Środkowpolskich (318), makroregionu Niziny Południowowielkopolskiej (318.1-2), w obrębie mezoregionu Wysoczyzna Kaliska (318.12).

Rzeźba omawianego obszaru została ukształtowana podczas zlodowacenia środkowopolskiego, stadiału Warty. Praktycznie cały teren miasta stanowi płaska i monotonna pod względem rzeźby wysoczyzna denno-morenowa, urozmaicona jedynie niewielkimi deniwelacjami. Łądołów, który obejmował swym zasięgiem obszar Wielkopolski przeniósł znaczne ilości materiału skalnego, m.in. glinę zwałową silnie wymieszaną z pisakiem i żwirem, a także kamienie różnej wielkości.

Ukształtowanie powierzchni ziemi na terenie Sulmierzyc jest stosunkowo mało urozmaicone. W krajobrazie można wyróżnić trzy formy terenu:

- rynna rzeki Czarna Woda o przebiegu południkowym w centralnej części miasta; dolina została ukształtowana przez denudację i erozję rynną lodowcową, jest ona szerokodenna o asymetrycznych zboczach;
- denudowana równina sandrowa, leżąca w zachodniej i wschodniej części miasta,
- denudowana wysoczyzna dennomorenowa, która swoim zasięgiem obejmuje centralną część miasta, położoną na wschód od Czarnej Wody.

Dane w rozdziale pochodzą z witryny internetowej Urzędu Miejskiego w Sulmierzycach, Strategii Rozwoju oraz Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Sulmierzyce.

6.2 RYS HISTORYCZNY MIASTA SULMIERZYCE

Najstarsze ślady bytności człowieka na terenie dzisiejszych Sulmierzyc i najbliższych okolic pochodzą z epoki kamiennej, a przeprowadzone wykopaliska archeologiczne potwierdziły istnienie osad, co może świadczyć o korzystnych warunkach do łowiectwa i hodowli zwierząt na tym terenie.

Sulmierzyce należą do najstarszych miast w województwie wielkopolskim. Wzmianki o nim sięgają już 1297 roku. Nazwa miasta pochodzi najprawdopodobniej od imienia pierwszego założyciela osady „Sulimira”. Dnia 11 listopada 1457 roku na mocy dokumentu lokacyjnego, który został wydany przez starostę odolanowskiego Mikołaja Gruszczyńskiego, a zatwierdzony przez króla Kazimierza Jagiellończyka, na terenie trzech wsi: Starych i Młodych Sulmierzyc oraz Granowic powstało miasto królewskie, lokowane na prawie magdeburskim. Lokalizacja miasta przy granicy wielkopolsko-śląskiej (później granicy Królestwa Polskiego), a także przy drodze handlowej ze Śląska do Kalisza, zapewniło Sulmierzycom wiele lat jego rozwoju. Miasto było jednym z najlepiej rozwiniętych miast w porównaniu z Ostrowem, Odolanowem, Raszkowem, Sobótką i utrzymało tę pozycję do połowy XVIII wieku.

Sulmierzyce od samego początku były miastem o charakterze rolniczym. Mieszkańcy utrzymywali się z uprawy roli, jednak z każdym rokiem systematycznie rosła liczba rzemieślników i tworzyły się cechy rzemieślnicze. Przygraniczne położenie spowodowało, że miasta nie ominęły trudne sytuacje związane z najezdami wrogów. W 1658 roku w mieście wybuchł pożar powodujący dotkliwe szkody. Także ogromne zniszczenia spowodowane zostały przez wojska zarówno polskie, jak i szwedzkie podczas potopu szwedzkiego w latach 1655-1660. Następnie Sulmierzyce znalazły się w zaborze pruskim, jednak ich charakter w dalszym ciągu pozostawał polski, a jego mieszkańcy zawsze ofiarnie walczyli z wrogiem.

Wraz z II rozbiorem Polski Sulmierzyce przeszły pod administrację pruską i od 1819 roku należały do rodu von Thurn-Taxis. Na mocy Traktatu Wersalskiego w 1920 roku Sulmierzyce wróciły do Polski, wyznaczając granicę wzdłuż zachodniej granicy przedmieścia. Przejęcie Śląska przez Polskę spowodowało, że miasto Sulmierzyce utraciło pozycję miasta granicznego, co stało się przyczyną osłabienia roli miasta do tego stopnia, że 1 stycznia 1973 roku straciło prawa miejskie, które zostały przywrócone dzięki staraniom mieszkańców już 9 grudnia tego samego roku.

W 1984 r. Sulmierzyce w ogólnopolskim konkursie Mistrz Gospodarności uzyskały tytuł Wicemistrza Gospodarności, a w latach 1985 i 1986 tytuł Mistrza Gospodarności. W 1988 roku, zostały odznaczone Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. W latach osiemdziesiątych miasto uzbrojono w sieć wodociągową i gazociągową, a w następnym dziesięcioleciu w sieć światłowodową

Obecnie Sulmierzyce są siedzibą gminy miejskiej o tej samej nazwie, położonej w powiecie krotoszyńskim w województwie wielkopolskim.

Dane w rozdziale pochodzą z witryny internetowej Urzędu Miejskiego w Sulmierzycach, Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Sulmierzyce oraz opracowania własnego.

6.3 KRAJOBRAZ KULTUROWY I ZABYTKI NIERUCHOME Z TERENU MIASTA

Na terenie miasta znajduje się szereg cennych obiektów zabytkowych, które zostały objęte ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego, a także które znajdują się w gminnej ewidencji zabytków.

OBIEKTY WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH Z TERENU MIASTA SULMIERZYCE

- historyczny układ urbanistyczny miasta. XV-XIX. nr rej.: 688/Wlkp/A z 14.08.2008
- kościół pw. Wniebowzięcia NMP 1809. nr rej.: 1070/A z 1.04.1970
- ratusz, mur.-drewn., 1743, nr rej.: 6351/30/Az 12.03.1930
- wiatrak koźlak. 1797, nr rej.: 442/Az 14.03.1983

Dane w rozdziale pochodzą z danych WWKZ

Zestawienie obiektów zabytkowych z terenu miasta, wpisanych do gminnej ewidencji zabytków znajduje się pod koniec niniejszego opracowania. Należy dodać, iż aktualizacja gminnej ewidencji zabytków w przypadku włączenia nowych obiektów lub wyłączenia musi być prowadzona w porozumieniu z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Gminna Ewidencja Zabytków musi być skorelowana z Wojewódzką Ewidencją Zabytków. Ostatnia aktualizacja zarządzenia w sprawie GEZ nosi nr Nr 47/2023 z dnia 8 sierpnia 2023 r. Ze względu na fakt, że GEZ opracowana została wiele lat temu trudno jest na jej podstawie ocenić obecny stan zachowania substancji zabytkowej. W perspektywie obowiązywania niniejszego programu Miasto Sulmierzyce planuje aktualizację ewidencji.

Krajobraz kulturowy miasta jest charakterystyczny dla terenów położonych na południowych krańcach województwa wielkopolskiego, na pograniczu dwóch regionów gospodarczych: Wielkopolski i Dolnego Śląska. Ze względu na fakt, iż miasto Sulmierzyce jest gminą miejską, występują zatem tutaj obiekty charakterystyczne dla niewielkich miasteczek południowej Wielkopolski.

Miasto Sulmierzyce, powstało jako osada handlowa przy ruchliwym szlaku handlowym w XIII w., a jego najbardziej charakterystyczne cechy jest historyczny układ urbanistyczny wpisany do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego. Zdecydowana większość obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków, liczącej 368 obiektów stanowią budynki mieszkalne oraz gospodarcze, stanowiące część układu przestrzennego miasta. Dużą grupą obiektów wpisanych do ewidencji stanowią również zabytkowe nagrobki, zlokalizowane na terenie cmentarza parafialnego. Należy zwrócić uwagę, że gminna ewidencja zabytków jest niekompletna oraz wymaga aktualizacji, stąd brak jest możliwość i właściwego oszacowania stanu technicznego zabytków wpisanych do GEZ. Do najbardziej charakterystycznych zabytków, stanowiących dominanty w krajobrazie kulturowym Miasta Sulmierzyce należą:

Ratusz w Sulmierzycach

Ratusz w Sulmierzycach jest budynkiem wolnostojącym, zwróconym frontem ku południu, wzniesionym pośrodku Rynku. Zbudowany na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, konstrukcji zrębowej, otynkowany. Przykryty dachem czterospadowym krytym gontami, tworzącym z trzech stron podcienia wsparte na drewnianych słupach. Na środku kalenicy czworoboczna wieżyczka o ścianach pokrytych gontami, zwieńczona blaszanym hełmem z chorągiewką, na której data „1743” - rok wybudowania ratusza. Niskie przyziemie z piętrem łączą dwubiegowe schody zewnętrzne, przylegające do elewacji frontowej, połączone pośrodku podestem-galeryjką powiązaną z dwoma słupami podcienia. Na belce nad drzwiami wyryty jest napis inskrypcyjny „ANNO DOM. 1743...” Na parterze znajdowało się dawne archiwum i lamus czyli skarbiec przystosowany do przechowywania dokumentów, pieczęci, wzorów wag i miar obowiązujących w dawnych czasach. W ratuszu mieścił się także areszt miejski. Na piętrze swój pokój miał burmistrz Sulmierzyc, znajdowała się tam także sala posiedzeń rady miejskiej.

Do dziś zachował się czytelny układ wnętrz, m.in. z pokojem burmistrza i salą posiedzeń rady miejskiej na piętrze. Podczas ostatniego remontu wyeksponowano zrąb ścian, ciesielskie obramienia otworów oraz profilowane stropy belkowe. Od 1957 r. ratuszu swoją siedzibę ma Muzeum Regionalne Ziemi Sulmierzyckiej. W zbiorach Muzeum znajduje się kolekcja lamp naftowych, zegarów, żelazek. Na uwagę zasługują oryginalne zachowane skrzynie cechowe i chrzcielnica z XVI w.

Obiekt dostępny dla zwiedzających, ob. mieści się w nim Muzeum Regionalne Ziemi Sulmierzyckiej im. S. Klonowica. Stan dobry, własność miasta Sulmierzyce.

Kościół pw. Wniebowzięcia Maryi Panny

Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny Początki parafii w Sulmierzycach sięgają dwunastego stulecia. Pierwsza świątynia na terenie obecnego miasta nosiła nazwę wezwanie Wszystkich Świętych i stała w okolicy skrzyżowania ulicy Starokościelnej i Piotra Zielezińskiego. Stan dobry, własność parafii.

W 1457 r. po nadaniu Sulmierzycom praw miejskich zbudowano nowy kościół przy rynku. Pełnił on rolę kościoła szpitalnego, nazywany był potocznie kościołem św. Anny. Świątynia spłonęła ok. 1570 r. Na jego miejscu powstał drewniany kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny i św. Wojciecha W 1665 r. król Jan Kazimierz przypisał mu folwarczny majątek. W 1570 r. podjęto decyzję o budowie na miejscu pierwszego kościoła w mieście (ul. Starokościelna i Zielezińskiego) nowej świątyni która służyła wiernym do 1825 r. W 1868 r. na miejscu gdzie obecnie znajduje się kościół parafialny powstała świątynia pw. Wniebowzięcia NMP. Została ona konsekrowana przez biskupa Józefa Cybichowskiego. W 1873 r. kościół uznany został jako parafialny, spłonął w 1878 r.

Obecny neobarokowy kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP zbudowano w tym samym 1878 r. Długość kościoła to 44,56 m, szerokość – 20,83 m, wysokość – 12 m. Kościół posiada 40. metrową wieżę wznoszącą się nad głównym wejściem. Nawę główną od dwóch naw bocznych oddziela osiem filarów. Nad prezbiterium znajduje się mała wieżyczka pokryta cynkiem, w której zawieszony jest dzwon - sygnaturka. Szczyty kościoła są wykończone piaskowcem, a ich końce ozdobione obeliskiem. Wejście do kościoła zdobi portal spoczywający na dwóch słupach, również z piaskowca. Za prezbiterium na zewnętrznej stronie kościoła znajduje się wnęka w

której umieszczono figurę Matki Bożej. Kościół został konsekrowany przez księdza arcybiskupa Floriana Stablewskiego w 1895 r. W główny ołtarzu umieszczona została kopia cudownego obrazu Matki Boskiej Szkaplerznej z Borku Wlkp. (1634 r.). Jego fundatorką była Zofia Marcinkowicz - matka ówczesnego księdza proboszcza - Wojciecha Marcinkowicza. Po lewej stronie znajduje się ołtarz św. Walentego, po prawej - ołtarz św. Fabiana i Sebastiana. Na filarach zobaczyć można późnogotycką rzeźbę z pocz. XVI w. i wczesnobarokowy krucyfiks z pocz. XVII w. (z lewej). Epitafia w kruchcie przypominają czterech tutejszych proboszczów. W kościele, po lewej stronie ołtarza głównego znajduje się zabytkowy ołtarz św. Anny i Różańca Świętego. Uratowano go z dawnego spalonego kościoła. Ołtarz gruntownie odnowiono w 1882 r. kosztem sulmierzyckiego Magistratu i Cechu Szewskiego. Do II wojny światowej kościół posiadał cztery dzwony. Zostały one zagrabione przez okupanta i wywiezione z Sulmierzyc. Przed kościołem stoi pomnik z 1978 r. poświęcony św. Florianowi - patronowi strażaków. Został on postawiony w 100 lat po spaleniu się dawnej świątyni. Druga figura z 1996 r. przedstawia św. Józefa - patrona diecezji kaliskiej.

Kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. pogrzebowy pw. Najśw. Serca Pana Jezusa

Wpisany do wojewódzkiej ewidencji zabytków kościół pogrzebowy został wzniesiony około 1900 roku, w stylu łączącym elementy neobaroku i modernizmu. Pierwotnie pełnił rolę sakralną jako kościół protestancki. Niestety brak danych dotyczących tegoż obiektu. Do 1945 roku był wykorzystany zgodnie ze swoim przeznaczeniem. Po wojnie sporadycznie odprawiano w nim nabożeństwa, a od l.60.XX w. zaniechano ich w ogóle. Pod koniec lat 80.XX w. budynek został przejęty przez kościół katolicki. Wyświęcony został przez ks. Hieronima Kowalskiego. Polichromie odnowione. Rozebrano emporę boczną wewnątrz kościoła. Dekoracyjne balustrady zostały wtórnie wykorzystane jako zabudowa przepierzenia ołtarza głównego. W części północno-zachodniej kościoła wstawiono dużą chłodnię służącą do przechowywania ciał zmarłych.

Ściany zewnętrzne (obwodowe) ceglane otynkowane, na całej powierzchni z nieregularnie wmurowanym ciosami kamiennymi, symbolizującymi siłę wiary ewangelików. Ściany wewnętrzne otynkowane i pobielone. Strop belkowy z trzcinową podsufitką otynkowany i pomalowany. W nawie głównej sklepienie kolebkowe; w prezbiterium sklepienie krzyżowe. Dach mansardowy, nakryty dachówką ceramiczną

karpiówką układaną podwójnie w koronkę. Hełm wieży nakryty ocynkowaną blachą.
Stan obiektu dobry, własność parafii.

Zagrożenia dla zabytków nieruchomych z terenu miasta

Do istotnych zagrożeń obiektów zabytkowych na terenie gminy należy zaliczyć tzw. zagrożenia techniczne. Pierwotny układ komunikacyjny, na który nałożone są wszelkie współczesne rozwiązania drogowe, kumuluje się niekorzystnie w odniesieniu do wszelkich budowli, szczególnie zaś tych, które są obiektami zabytkowymi. Emisje gazów, zanieczyszczeń atmosferycznych, to następna z przyczyn degradujących elewacje pokryte tynkami tradycyjnymi.

Do istotnych zagrożeń należą indywidualne postawy oraz przypisane im wartości, które są wyznacznikiem działań, skutkujących decyzjami nie zawsze pomyślnymi dla substancji zabytkowej. Ważnym na dzień dzisiejszy problemem są możliwości finansowania prac przy obiektach zabytkowych przez różne kategorie osób i instytucji nimi władającymi. Często realne potrzeby znacznie przekraczają kwoty nań przeznaczane. Element finansowy w znaczący sposób hamuje realizację najciekawszych nawet programów rewaloryzacyjnych. Swoisty determinizm ekonomiczny niezbędny w prawidłowo postrzeganej polityce ochrony dóbr zabytkowych, to warunek szczególny, którego dopełnienie pozwoli mieć nadzieję, że w czasie rozsądnym do przewidzenia, uda się zrealizować wszystkie zadania związane z rewaloryzacją.

Dane w rozdziale pochodzą z witryny internetowej Urzędu Miejskiego w Sulmierzycach, Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Sulmierzyce oraz opracowania własnego.

ZESTAWIENIE OBIEKTÓW BĘDĄCYCH POD ADMINISTRACJĄ MIASTA WPISANYCH REJESTRU ZABYTKÓW I GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW (GEZ)

Lp.	Ulica	Numer pocztowy	Obiekt
1	Aleja Klonowicza	17	BUDYNEK SZKOŁY OB. PRZEDSZKOLE
2	Ceglarska		WIATRAK OB. MUZEUM nr rej.: 442/Az 14.03.1983
3	Poznańska		POMNIK SEBASTIANA FABIANA

Lp.	Ulica	Numer pocztowy	Obiekt
			KLONOWICA
4	Rynek	1	RATUSZ nr rej.: 6351/30/Az 12.03.1930
5	Rynek	11	BUDYNEK URZĘDU MIEJSKIEGO
6	Rynek	12	BUDYNEK URZĘDU MIEJSKIEGO
7	Starokościelna	3	BUDYNEK OCHOTNICZEJ STRAŻY POŻARNEJ
8	Szkolna	2	BUDYNEK SZKOŁY

Obiekty wpisane do rejestru i gminnej ewidencji zabytków będące pod administracją miasta w zdecydowanej większości są w stanie dobrym i bardzo dobrym.

Gmina Sulmierzyce regularnie przeznaczają środki na obiekty własne objęte wpisem do gminnej ewidencji zabytków. Zestawienie inwestycji na najbliższe 4 lata znajduje się w rozdziale 8 niniejszego dokumentu. W ostatnich latach inwestycje gminne prezentowały się one następująco:

2020

Sulmierzycki Dom Kultury :

- remont instalacji elektrycznej - 52 000 zł
- remont balkonu - 11 900 zł

2021

- Muzeum - Remont śmigieł i dyszla Wiatraka - 84 976,55 zł

- Sulmierzycki Dom Kultury :

- wymiana stolarki okiennej -24 000 zł
- remont stropu sali widowiskowej - 147 898,19 zł

- remont posadzki w holu- 27 655 zł

2022

- Muzeum -projekt stolarki okiennej - 7500 zł
- Sulmierzycki Dom Kultury -Projekt architektoniczny -29 520 zł

2023

- Sulmierzycki Dom Kultury- modernizacja i stworzenie salki multimedialnej

Ze względu na fakt, iż gminna ewidencja zabytków musi zostać zaktualizowana i dostosowana do zgodności z ewidencją wojewódzką prace nad aktualizacją zapisano do realizacji w niniejszej perspektywie programu.

Zagrożenia dla zabytków architektury z terenu miasta

a) układ urbanistyczny

- brak dbałości o harmonijne współistnienie w przestrzeni tradycyjnej zabudowy z obiektami współczesnymi, co skutkuje zanikiem charakterystycznych panoram,

- unifikacja zabudowy na terenach wiejskich, brak poszanowania dla kształtowanej - zaburzenie tradycyjnych elementów kompozycji przestrzennych i powstawanie nowych dominant np. elektrowni wiatrowych i wież radiolokacyjnych, co ma działanie deprecjonujące na panoramę miejscowości i zespołów zabytkowych, stanowiąc konkurencję dla zabytkowej architektury i niekorzystnie wpływając na ukształtowanie zabytkowej przestrzeni jako element nie harmonizujący z krajobrazem kulturowym

b) zabudowa:

- zły stan techniczny obiektów powstałych w XIX i na pocz. XX. oraz nie przystawanie do standardów współczesnego budownictwa powodują zastąpienie ich współczesnymi realizacjami.

- zagrożenie obiektów nie wpisanych do rejestru zabytków i nie funkcjonujących w świadomości jako obiekty zabytkowe, posiadających jednak walory historyczne lub wartość lokalno-kulturową.

- wprowadzanie elementów obcych stylowi – wpływ na taki stan rzeczy mają przekształcenia własnościowe obiektów nieruchomości przez właścicieli prywatnych często wykonujących prace przy zabytku bez wymaganego pozwolenia konserwatorskiego w sposób niezgodny z zasadami sztuki i techniki konserwatorskiej,

c) obiekty sakralne

- zagrożenie prowadzenia prac bez pozwolenia konserwatorskiego lub niezgodnie z pozwoleniem konserwatorskim, odpowiednich środków finansowych, niewykwalifikowani wykonawcy, brakiem systematycznych remontów lub przeprowadzone w sposób nieprawidłowy mogą doprowadzić do nieodwracalnych zmian w samej budowlu sakralnej oraz do utraty zabytkowego wyposażenia,

d) parki

- brak w gminie

e) cmentarze

- obiektami zagrożonymi w największym stopniu są zabytkowe nagrobki, powstałe głównie w XVIII i XIX wieku, ze względu na brak bieżącej pielęgnacji i zły stan techniczny niektórych z nich,

f) brak ugruntowanej świadomości społecznej w dziedzinie ochrony wartości kulturowych, który skutkuje bezmyślnym niszczeniem obiektów lub powoduje degradację miejsc o lokalnej wartości historycznej,

6.4 ZABYTKI RUCHOME

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku.

Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Do rejestru zabytków ruchomych z terenu gminy Sulmierzyce wpisano wyposażenie kościoła pw. NMP Wniebowziętej w Sulmierzycach, nr rej. 12/Wlkp/B decyzja z dn 21.03. 2000 roku (26 pozycji).

Zagrożenia dla zabytków ruchomych z terenu gminy

Niektóre zagrożenia dla zabytku są niezależne od człowieka i trudno je przewidzieć. Są to katastrofy naturalne takie, jak pożar czy powódź, które potrafią doszczętnie zniszczyć zabytek ruchomy. Jednak część zagrożeń dla dziedzictwa pochodzi od człowieka, niekiedy nawet od zarządzającego lub posiadacza zabytku. Mamy z nimi do czynienia, gdy właściciel nie ma świadomości posiadania zabytku, nie zna jego wartości lub ignoruje ją.

Dużym zagrożeniem dla zabytku ruchomego jest także zaniedbanie obiektu przez brak sprawowania nad nim opieki, zaniechanie wykonania koniecznych zabezpieczeń i konserwacji. Trzeba pamiętać, że każdy obiekt z czasem ulega procesom starzenia, nawet jeśli podjęto daleko idącą profilaktykę. W przypadku zabytków ruchomych z zagrożeniem zaniedbania łączy się także niewłaściwe użytkowanie. Dotyczy to głównie zabytków, które w świadomy sposób są przechowywane w niesprzyjających warunkach. Przykładowo mogą to być rzeźby przechowywane w pomieszczeniach, gdzie gniazduje ptactwo, lub o niewłaściwych warunkach wilgotnościowo-temperaturowych

Zabytki ruchome mogą znacznie stracić na wartości artystycznej, gdy prace konserwatorskie zostaną zlecone osobie nieposiadającej odpowiednich kwalifikacji.

Zabytki ruchome będące wyposażeniem budynków, jak również znajdujące się w terenie są dodatkowo narażone na kradzież. Natomiast obiekty małej architektury

takie, jak pomniki, figury przydrożne, fontanny, źródła, nagrobki cmentarne, niejednokrotnie spotykają akty wandalizmu.

6.5 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach okolic miasta. Środowisko kulturowe miasta zawiera zewidencjonowane stanowiska archeologiczne datowane od epoki pradziejowej do epoki nowożytnej położone na arkuszach AZP 69-33 i 69-34. Dobre warunki glebowe i hydrograficzne sprawiły, iż na przestrzeni dziejów obszar gminy cechowało intensywne osadnictwo, stąd obecność kilkudziesięciu faktów osadniczych z różnych epok.

Na terenie miasta Sulmierzyce znajduje się 1 stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków – grodzisko pierścieniowate Sulimira – wczesnośredniowieczne (nr rej.: 292/A z 15.10.1968 r.). Stanowisko to objęte jest ścisłą ochroną konserwatorską. Na jego terenie obowiązuje zakaz prowadzenia wszelkich robót budowlanych czy przemysłowych. Obowiązują także ochrona warstw kulturowych na obszarze historycznego miasta Sulmierzyce.

Grodzisko Sulimira

Na północ od Sulmierzyc odkryto wczesnośredniowieczne grodzisko zlokalizowane na linii granicy oddzielającej Śląsk od Wielkopolski. Gród wchodził w skład umocnień obronnych budowanych po wielkopolskiej stronie granicy. Teren ten charakteryzował się błotnistą i bagnistą doliną przez którą przepływała rzeka - Czarna Woda.

Grodzisko otoczone było owalnym piaskowym wałem. Najprawdopodobniej, na jego zwieńczeniu znajdowała się drewniana palisada. Wejście do grodu znajdowało się od strony wschodniej. Tam też przylegały tereny na których mieszkańcy grodu uprawiali ziemię. W pobliżu grodziska odkryto ślady osady. Dzisiaj teren grodu porośnięty jest drzewami i krzakami. Zachował się jednak charakterystyczny kształt dawnych umocnień. Grodzisko Sulimira leży na trasie pieszego szlaku turystycznego prowadzący z Sulmierzyc do Krotoszyna.

Obszar miasta Sulmierzyce został rozpoznany archeologicznie w ramach AZP. W wyniku przeprowadzonej kwerendy archiwalnej oraz badań powierzchniowych zarejestrowano kilkanaście stanowisk archeologicznych – większość z nich to cmentarzyska z okresu środkowej epoki brązu, występujące w północno-zachodniej części miasta, na terenie niezurbanizowanym. Jednak ze względu na fakt, iż gmina nie posiada kart GEZ dla stanowisk nie jest możliwe dokładniejsze określenie zasobu archeologicznego. Planowane prace w trakcie realizacji niniejszego programu obejmą również opracowanie kart ewidencyjnych dla stanowisk archeologicznych (lata 2025-2026).

Zestawienie stanowisk archeologicznych z terenu gminy, na podstawie danych AZP, przedstawia się następująco:

STANOWISKA	liczba	w tym wpisanych do rejestru
grodziska	1	1
osady	1	0
cmentarzyska	9	0
inne	3	0

Zagrożenia dla zabytków archeologicznych z terenu miasta

Przede wszystkim należy podkreślić, że wszelkie inwestycje, które wiążą się z pracami ziemnymi, takie jak np. kanalizacja, wodociągi, inwestycje mieszkaniowe i przemysłowe, budowa dróg, obwodnic, planowane zalesienia, melioracje, regulacje cieków wodnych itp., stanowią istotne zagrożenie dla zabytków archeologicznych. W związku z sytuacją finansową miasta nie planuje większych inwestycji, mających potencjalny wpływ na stanowiska archeologiczne, ewentualnie do takich inwestycji w najbliższych latach należy zaliczyć następujące projekty:

- rozwój budownictwa na terenie miasta Sulmierzyce poprzez wyznaczenie nowych ulic i nowej zabudowy
- remonty dróg gminnych oraz pasów drogowych,
- inwestycje w sieć wodociągową oraz kanalizacyjną

- budowa wielkopowierzchniowych obiektów sportowych i rekreacyjnych

Przy szczególnie ważnych stanowiskach archeologicznych (zwłaszcza tych posiadających własną formę terenową – grodzisko Sulimira), w ich obrębie i otoczeniu powinien obowiązywać całkowity zakaz zabudowy.

W przypadku stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków istnieje zakaz prowadzenia wszelkich prac ziemnych naruszających strukturę gruntu, a prace porządkowe prowadzone w jego obrębie wymagają uzgodnienia z właściwym miejscowo konserwatorem zabytków. W bezpośrednim sąsiedztwie zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru należy ustalić zakaz lokalizacji wszelkich inwestycji silnie ingerujących w krajobraz kulturowy mogących przyczynić się do jego pogorszenia oraz inwestycji, których funkcja nie jest dostosowana do charakteru otoczenia zabytkowego z szczególnym uwzględnieniem zadań typu: elektrownie wiatrowe, stacje bazowe cyfrowej telefonii komórkowej, reklamy wielkoformatowe, farmy fotowoltaiczne, dominanty wysokościowe i przestrzenne itp.

W przypadku zaistnienia konieczności przeprowadzenia prac ziemnych na obszarze stanowiska należy realizować wyprzedzającą daną inwestycję ratownicze badania archeologiczne, a w bezpośrednim sąsiedztwie stanowiska przeprowadzić ścisły nadzór archeologiczny. Ewentualne granice stref badań powinny zostać ustalone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego lub określone na mocy decyzji o warunkach zabudowy lub inwestycji celu publicznego.

Należy zwrócić baczną uwagę na prace ziemne podczas działalności inwestycyjnej w obrębie poszczególnych stanowisk archeologicznych i objąć te stanowiska ochroną konserwatorską już na etapie koncepcyjnym. Inwestorzy powinni wystąpić do właściwego miejscowo Konserwatora Zabytków o wydanie zaleceń i uwarunkowań koniecznych do spełnienia w związku z daną inwestycją. Właściwy miejscowo wojewódzki konserwator zabytków może nakazać wykonanie poprzedzających inwestycję badań archeologicznych w trakcie prac ziemnych. Niezależnie od działalności inwestycyjnej, stanowiska w obrębie których zewidencjonowano liczne zabytki ruchome, zebrane w trakcie badań powierzchniowych należy typować w pierwszej kolejności do ratowniczych badań wykopaliskowych. Dodatkowo postuluje się także przeprowadzenie planowych badań archeologicznych, ukierunkowanych na uzupełnienie informacji dotyczących konkretnych stanowisk.

W przypadku ujawnienia podczas badań archeologicznych nowych faktów osadniczych należy ten fakt odnotować w karcie adresowej gminnej ewidencji zabytków. W celu ochrony stanowisk archeologicznych oraz pradziejowych, średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych niezbędne jest ujmowanie zagadnień związanych z ochroną zabytków w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz uzgadnianie i wypełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich zawartych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo Konserwatora Zabytków.

Zgodnie z art. 7 pkt. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków (w tym archeologicznych) ustala się w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej oraz decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji z zakresie lotniska użytku publicznego.

6.6 ZASOBY MUZEALNE

Zasoby muzealne zgromadzone są w jedynym w gminie Muzeum Regionalnym Ziemi Sulmierzyckiej. Powstało w roku 1957, w trakcie obchodów 500-lecia nadania praw miejskich miastu. Na siedzibę placówki wybrano wpisany do rejestru zabytków ratusz (z 1743 r.) – jedyna tego typu budowla w Polsce, która wykonana jest w całości z drewna. Większość zgromadzonych eksponatów pochodzi od mieszkańców miasta i okolicy, którzy przekazali je Muzeum.

W ramach działalności muzeum udostępniono dla zwiedzających pochodzący z 1795 r. wiatrak „Jakub”, który znajduje się przy ul. Ceglarskiej (róg Poznańskiej). Obiekt, podobnie jak ratusz, wpisany jest do rejestru zabytków. W jego pomieszczeniach prezentowane jest tradycyjne wyposażenie oraz ekspozycja dotycząca młynarstwa.

6.7 ELEMENTY DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości. Dziedzictwo niematerialne obejmuje takie przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie przekazu), spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem itp.

Niematerialnym dziedzictwem Miasta jest gwara wielkopolska, niepowtarzalna i specyficzna dla folkloru tych ziem. Jest ona ciągle żywa, w siedzibie powiatu odbywają się konkursy gwary wielkopolskiej.

Na terenie miasta zachowana jest pamięć o miejscach kultu takich jak kapliczki przydrożne, które są pielęgnowane przez lokalną społeczność. W ramach edukacji szkolnej i przedszkolnej organizowane są różnego typu zajęcia związane z tradycjami regionalnymi, organizowane są również imprezy związane z historią regionu.

Na terenie należącym do miasta Sulmierzyce, w lesie przy szosie z Chwaliszewa do Chachalni znajduje się stara drewniana Studnia św. Marcina. Las pomiędzy Sulmierzycami a Zdunami nazwany został lasem świętomarcińskim. Według starej legendy, przed wiekami na miejscu dzisiejszej studni znajdowała się wieś z drewnianym kościołem. Najprawdopodobniej na skutek ciężącej na niej klątwy wioska zapadła się pod ziemię. W miejscu tym wytrysnęło źródło którego woda miała leczyć choroby oczu. Obok źródła ludzie wybudowali kapliczkę, nieopodal powstał dom w którym zamieszkał pustelnik. Fakt ten potwierdza Jan Łukasiewicz w swoim dziele zatytułowanym: „ Krótki historyczno-statystyczny opis miast i wsi...” wydanym w Poznaniu w 1869 r. Według Łukasiewicza do 1834 r. w miejscu studni stał kościółek, obok mieszkał pustelnik. W świątyni, raz do roku świętowano odpust ku czci św. Marcina (11 listopada). Mieszkańcy okolicy obudowali źródło, przez wiele lat

przychodzili po cudowną wodę. Mówiono też, że w dzień św. Marcina z głębi drewnianej studni wydobywają się delikatne dźwięki dzwoneczków. W czasie zaboru pruskiego przy studni odbywały się konspiracyjne spotkania młodzieży krotoszyńskiego gimnazjum zrzeszonej w Towarzystwie Tomasza Zana. Dzisiaj o historii tego miejsca informuje pamiątkowa tablica. Studnia wyschła, ale obok bije maleńkie źródło.

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA - ANALIZA SWOT

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformułowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę słabych i mocnych stron Miasta Sulmierzyce:

ANALIZA SWOT

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none">• Obecność lasów i cieków wodnych• Zabytkowy układ urbanistyczny Miasta• Położenie Miasta wzdłuż ważnych tras komunikacyjnych• Dobra drogowa dostępność Miasta• Dobrze rozwinięta sieć dróg o historycznym rodowodzie• Bogata historia terenów Miasta• Zachowane obiekty sakralne o wysokiej wartości kulturowej• Cenny zasób stanowisk archeologicznych• Obecność kapliczek przydrożnych oraz cmentarzy• Wielokulturowość terenu Miasta• Położenie na szlaku między dużymi miastami – Wrocławiem i	<ul style="list-style-type: none">• Zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków• Niewielkie zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego• Samowole budowlane oraz niewłaściwie prowadzone remonty obiektów zabytkowych, powodujące utratę walorów zabytkowych• Niezbyt duże środki w budżecie Miasta na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego• Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego• Niepełne wykorzystanie walorów

<p>Poznaniem</p> <ul style="list-style-type: none"> • Czystość środowiska • Wykorzystywanie funduszy unijnych przez władze Miasta • Aktywna działalność lokalnych organizacji pozarządowych 	<p>turystycznych Miasta</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zła sytuacja finansowa wielu właścicieli obiektów zabytkowych • Brak dostępności kolejowej • Niewielka baza noclegowa i gastronomiczna
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie środków budżetowych Miasta na działania związane z ochroną zabytków • Pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie zabytków • Szersza promocja walorów kulturowych i przyrodniczych Miasta, przyciągająca turystów • Wzrastająca świadomość mieszkańców w zakresie poprawy estetyki miejscowości • Wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne • Tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby • Współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. w zakresie dobrych praktyk) • Korzystanie z dofinansowania na działania rewitalizacyjne (np. w ramach RPO) • Korzystanie ze wsparcia struktur takich jak np. Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich • Zachowanie tożsamości regionalnej mieszkańców od edukacji szkolnej poprzez festyny, lokalne święta, konkursy • Powstawanie i dalszy rozwój istniejących organizacji pozarządowych • Tworzenie systemu informacji turystycznej oraz jednolitej identyfikacji wizualnej obiektów zabytkowych 	<ul style="list-style-type: none"> • Degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nie nawiązujących do charakteru regionu • Zmiany w układach przestrzennych, związane z nową zabudową • Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych • Brak komunikacji na linii właściciele – władze samorządowe • Niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remontach obiektów zabytkowych • Niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska • Zwiększony ruch turystyczny powodujący degradację środowiska naturalnego • Zanik tradycji i tożsamości regionalnych • Częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego • Niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych • Klęski żywiołowe i inne zdarzenia losowe • Akty wandalizmu

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA SULMIERZYCE

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Sulmierzyce formułuje szereg działań samorządu w zakresie opieki nad zabytkami gminnymi. Wyznaczone kierunki i zadania uwzględniają specyfikę dziejów miasta i charakter jego dziedzictwa kulturowego oraz są zgodne z celami wyznaczonymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

1. Dbłość o ład przestrzenny i krajobraz kulturowy w Mieście

Polityka przestrzenna miasta powinna być zgodna z zasadami ochrony dziedzictwa kulturowego, w celu jak najlepszego zachowania obiektów zabytkowych. Odbywać się to będzie poprzez:

- ścisłe powiązanie działań przy obiektach zabytkowych z dokumentami planistycznymi miasta, takimi jak miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz innymi dokumentami programowymi;
- odpowiednią konserwację zabytkowej zieleni stanowiącej krajobraz kulturowy;
- pielęgnację cmentarzy i miejsc pamięci wpisanych do gminnej ewidencji zabytków;
- coroczne przeznaczanie środków z budżetu w ramach dotacji celowej na rewaloryzację obiektów zabytkowych wpisanych do gminnej ewidencji zabytków
- objęcie szczególną ochroną starego cmentarza w Sulmierzycach, nekropolii o szczególnych walorach historycznych i artystycznych – prace powinny objąć jego właściwą ochronę, pielęgnację drzewostanu oraz konserwację poszczególnych nagrobków i grobowców
- pilne opracowanie Gminnego Planu Ochrony Zabytków na Wypadek Konfliktu Zbrojnego i Sytuacji Kryzysowych (zarówno dla gminy, jak i poszczególnych jednostek) – obecnie brak oraz jego coroczne aktualizacje

2. Aktualizacja gminnej ewidencji zabytków

W perspektywie na lata 2025-2028 gmina realizować będzie działania związane z aktualizacją zasobu gminnej ewidencji zabytków, polegające przede wszystkim na prowadzeniu rozpoznania i wprowadzaniu do kart ewidencyjnych zmian powstałych w wyniku rozbiórek, modernizacji i remontów obiektów. Proces ten będzie na bieżąco konsultowany z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. W razie konieczności szczególnej ochrony obiektów zabytkowych przewiduje się też działania mające na celu zgłaszania zabytków typowanych do wpisu do rejestru zabytków. Cyklicznej kontroli podlegać będzie również zasób archeologiczny miasta. Przewidziane aktualizacje obejmują perspektywę dwuletnią, raport z aktualizacji dołączany jest do sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.

3. Działania związane z przeznaczaniem środków budżetowych

W okresie obowiązywania niniejszej perspektywy gminnego programu opieki nad zabytkami Miasta Sulmierzyce przeznaczać będzie środki z budżetu na rewaloryzację obiektów będących jej własnością lub współwłasnością. Do planowanych inwestycji zaliczają się:

„Przebudowa pomieszczeń MOPS i sali narad oraz stworzenie punktu konsultacyjnego związanego z profilaktyką oraz zwalczaniem skutków społeczno-gospodarczych COVID-19 oraz przeciwdziałaniem alkoholizmowi”

Wkład Własny: 25 000 zł

Komisja ds. przeciwdziałania alkoholizmowi: 115 960,00 zł

Konkurs „Rosnąca odporność” :700 000 zł

Całkowity koszt zadania : 840 960,00 zł

W ramach zadania nastąpi przebudowa i remont skrzydła zachodniego budynku Urzędu Miejskiego, montaż instalacji hydrantowej w całym budynku wraz z zaworem pierwszeństwa, montaż instalacji elektrycznych w całym budynku związanych z ochroną p. pożarową, wykonanie nowej instalacji elektrycznej w skrzydle zachodnim, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej w skrzydle zachodnim budynku w kondygnacji parteru oraz w części poddasza, malowanie konstrukcji stalowej schodów klatki K1 – w pomieszczeniu 111 – w celu doprowadzenia do odporności ogniowej R60, rozbudowa

istniejącej instalacji C.O. – wykonanie odrębnej części instalacji ogrzewania podłogowego w skrzydle zachodnim budynku, z wpięciem istniejącej instalacji w piwnicy (pomieszczeniu kotłowni gazowej),rozbudowa instalacji wodnej i kanalizacyjnej w związku z przebudową skrzydła zachodniego budynku wraz z montażem przyborów sanitarnych, instalacja wentylacji mechanicznej wywiewnej we wszystkich pomieszczeniach użytkowych skrzydła zachodniego.

„Modernizacja Sulmierzyckiego Domu Kultury” – Polski Ład

Wnioskowana kwota : 5.525.000,00 zł

Wkład Własny: 2.357.514,00 zł

Całkowity koszt zadania 7.882.514,00 zł

Kwota przyznana : 5.525.000,00 zł

Remont polegający na modernizacji Sulmierzyckiego Domu Kultury pełniącego bardzo ważną rolę w mieście służąc jako siedziba społecznych organizacji działających w mieście oraz miejsce organizowania imprez kulturalnych. Inwestycja polegająca na remoncie sceny wewnętrznej 108m², pomieszczeń wokół sceny, dobudowanie wejścia na scenę wraz z schodami, remont podłogi Sali widowiskowej, wyposażenie kuchni oraz wymiana instalacji elektrycznej, pomieszczeń kuchennych, przystosowanie budynku do aktualnych wymogów PPOŻ, dostosowanie budynku dla osób niepełnosprawnych. Odnowienie elewacji wraz z ociepleniem oraz wykonanie zewnętrznego monitoringu budynku.

„Stworzenie sali multimedialnej w Sulmierzyckim Domu Kultury”

Wnioskowana kwota : 28.000,00 zł

Wkład Własny: 25 730,13 zł

Całkowity koszt zadania: 53 730,13 zł

Stworzenie w Sulmierzyckim Domu Kultury sali multimedialnej wychodzi naprzeciw oczekiwaniom instytucji oraz mieszkańców Sulmierzyc w tym organizacji pozarządowych działających w instytucji. W ramach projektu zostaną wykonane prace wewnętrzne w pomieszczeniu na I piętrze Sulmierzyckiego Domu Kultury zwanym

sala kameralna polegające na: - rozbiorce podwyższenia podłogi – drewnianego podestu, które jest w sali, aby wyrównać poziom podłogi w całym pomieszczeniu, - położenie nowych paneli podłogowych wraz z listwami przypodłogowymi, - położenie gładzi na ścianach i ich pomalowanie,- zakup i montaż 4 sztuk żaluzji wewnętrznych zaciemniających okna sterowanych za pomocą pilota, zakup projektora 4K oraz innego sprzętu audio-wideo.

„Remont budynku Ratusza w Sulmierzycach polegający na wykonaniu prac konserwatorsko-renowacyjnych” Polski Ład

Wnioskowana kwota : 470.400,00zł

Wkład Własny 9.600,00 zł (VAT)

Całkowity koszt zadania 480.000,00 zł

Remont stolarki okiennej, drzwiowej, stopni schodów zewnętrznych i wewnętrznych oraz elewacji. Czyszczenie, naprawa, odgrzybianie dachu, podbitki i kolumn ratusza, naprawa instalacji odgromowej oraz elektrycznej. Wymiana instalacji PPOŻ, instalacja monitoringu.

„Remont budynku wiatraka „Jakuba” w Sulmierzycach polegający na wykonaniu prac konserwatorsko-renowacyjnych” Polski Ład

Wnioskowana kwota : 147.000,00zł

Wkład Własny 3.000,00 zł (VAT)

Całkowity koszt zadania 150.000,00 zł

Kwota przyznana : w trakcie rozpatrywania

Kwota na rok 2024 r.

Wnioskowana kwota : 126.936,90zł

Wkład Własny 2.590,54 zł (VAT)

Całkowity koszt zadania 129 527,24 zł

Kwota przyznana : w trakcie rozpatrywania

Prace obejmować będą czyszczenie, naprawa, odgrzybianie i impregnacja drewnianego wiatraka koźlaka „Jakuba” oraz wymiana schodów i częściowa wymiana poszycia z desek, które uległy degradacji.

4. Odpowiednia ekspozycja i promocja najcenniejszych obiektów

W celu odpowiedniego zagospodarowania ruchu turystycznego niezbędne są działania poprawiające dostęp i atrakcyjność wizualną najcenniejszych obiektów zabytkowych. Wzbogaci to ofertę turystyczną, a także umożliwi tworzenie nowych produktów turystycznych. Przewiduje się następujące działania:

- stworzenie jednolitego systemu identyfikacji wizualnej w postaci oznaczeń, tablic, drogowskazów itp., w tym wykorzystania nowoczesnych technologii informatycznych (np. lokalizacji GPS);
- umieszczenie, także we współpracy ze Starostwem Powiatowym, tablic informacyjnych oraz oznakowań przy zabytkach;
- publikowanie folderów, ulotek oraz innych materiałów przybliżających mieszkańcom i turystom zasoby historyczne miasta;
- atrakcyjne przedstawianie obiektów za pomocą iluminacji, tworzenia punktów widokowych, prezentacji multimedialnych i muzycznych;
- dbanie o zawartość strony internetowej miasta poprzez umieszczenie informacji dotyczących zasobu zabytkowego.

5. Rozwój produktów turystycznych opartych na walorach dziedzictwa kulturowego także z uwzględnieniem turystyki jednodniowej

Obiekty historycznego dziedzictwa są jednymi z najistotniejszych elementów strategii promocyjnej Sulmierzyc. Niezbędne jest zatem tworzenie nowych oraz rozwój istniejących produktów turystycznych przeznaczonych dla odwiedzających miasto turystów. Do najważniejszych działań gminy w tym zakresie należeć będzie:

- rozwijanie istniejących produktów turystycznych opartych na szlakach turystycznych, kulturowych lub ścieżkach edukacyjnych;
- tworzenie nowych produktów, ze szczególnym uwzględnieniem innowacyjnych form turystyki bądź aktywności mogących przyciągnąć turystów - np. turystyka eksploracji, geocaching, gry miejskie, gry wojenne;

- organizacja lub kontynuacja organizacji imprez masowych, związanych z lokalnym zasobem zabytkowym i kulturalnym;
- organizacja imprez lokalnego zasięgu, przybliżających mieszkańcom miasta i regionu wartości historyczne Sulmierzyc i okolic;
- postawienie na innowacyjność projektów;

6. Promocja Sulmierzyc na forum krajowym i zagranicznym

Bardzo ważnym elementem w procesie promowania dziedzictwa kulturowego jest zachowanie odpowiednich zasad public relations. Miasto przyjęło następujące założenia swojej polityki promocyjnej:

- walory zabytkowe i kulturowe są jednym z podstawowych elementów promocji miasta na różnego rodzaju targach, sympozjach i konferencjach;
- nawiązywanie współpracy w zakresie dobrych praktyk w ramach partnerstwa krajowego i zagranicznego przyczyni się do lepszego wykorzystania zasobów kulturowych miasta ;
- udziały w konkursach na najlepiej zadbane zabytki, najciekawszy produkt turystyczny itp. wypromują użytkowników dbających o obiekty zabytkowe;
- współpraca z mediami, zarówno tradycyjnymi, jak i internetowymi przyczyni się do lepszego postrzegania zasad ochrony dziedzictwa kulturowego wśród mieszkańców i turystów.

7. Edukacja społeczeństwa w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego

W celu jak najszerzego przybliżenia zasad ochrony dziedzictwa kulturowego dla mieszkańców, zarówno dorosłych, jak i dzieci i młodzieży planuje się następujące działania:

- wspieranie działalności instytucji kultury i organizacji pozarządowych podejmujących zadania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego;
- organizacja spotkań, mających na celu upowszechnienie wiedzy na temat lokalnego dziedzictwa kulturowego;
- wsparcie akcji mających na celu odrestaurowanie lub uporządkowanie obiektów zabytkowych, cennych z punktu widzenia lokalnej społeczności oraz propagowanie lokalnej kultury i tradycji dziedzictwa kulturowego miasta i regionu;

- wprowadzenie elementów przybliżających lokalną kulturę i tradycję w działalność placówek edukacyjnych, kulturalnych, bibliotek, świetlic itp.

Z racji faktu zaistnienia sytuacji epidemiologicznej i związanych z tym trudności z oszacowaniem potencjalnego budżetu miasta na następne lata sytuacja finansowa oraz harmonogram działań może ulec zmianie.

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania opisane w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Miasta Sulmierzyce powinny być realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Powiatowego Konserwatora Zabytków (jeśli takowy zostanie powołany), Powiatowego Urzędu Pracy, właścicieli oraz zarządców obiektów, parafie, organizacje pozarządowe i stowarzyszenia, w ramach posiadanych przez te jednostki kompetencji, praw i obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów prawnych.

Ze strony Miasta Sulmierzyce zadania będą wykonywane bądź wspierane przez gminne jednostki organizacyjne (szkoły, przedszkola, gminne placówki kultury – np. biblioteka) oraz wydziały Urzędu Miejskiego w ramach zadań własnych, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

- prawne (np. poprzez uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartościach artystycznych i zabytkowych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków),
- finansowe (np. udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i prace budowlane przy zabytkach, nagrody, ulgi finansowe),
- społeczne (działania stymulujące np. w zakresie edukacji, promocji, informacji, działań sprzyjających tworzeniu miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami oraz rozwojem turystyki),

- kontrolne (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego – gminnej ewidencji zabytków),
- koordynacji (m.in. poprzez realizacje projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z gminami sąsiednimi, ośrodkami naukowymi i akademickimi, związkami wyznaniowymi)

10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy art.87 ust.1 i ust.5 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata Burmistrz sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Miejskiej. Wskazane jest, aby sprawozdania z realizacji Programu Opieki nad Zabytkami były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym m.in. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu miasta na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach,
- liczba obiektów poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu miasta miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów
- liczba utworzonych szlaków turystycznych,
- liczba wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków w rozdziale 92120 - Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu miasta pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa – Narodowego (szczegóły dostępne na <http://www.mkidn.gov.pl>)
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków (szczegóły dostępne na <http://poznan.wuoz.gov.pl>)
- dotacje wojewódzkie
- dotacje powiatowe
- dotacje gminne
- inne źródła

Źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych (szczegóły nt. nowej perspektywy finansowania dostępne są na stronach WRPO)
- źródła w ramach programów unijnych takich jak Program Rozwoju Obszarów Wiejskich lub Program Infrastruktura i Środowisko
- źródła pozaunijne - Mechanizm Norweski i Fundusz EOG (szczegóły programów ogłaszane są na bieżąco)

12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA SULMIERZYCE

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta Sulmierzyce jest dokumentem długofalowym, zapisy w nim zawarte powinny być brane pod uwagę we wszelkich działaniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na terenie miasta. Konsekwentna realizacja założeń Programu przyczyni się do poprawy jakości środowiska kulturowego, wzrostu nakładów finansowych na inwestycje związane z obiektami zabytkowymi (zarówno w przypadku osób prywatnych, administracji publicznej, jak i organizacji pozarządowych), szerszej promocji miasta i przyciągnięcia turystów, a także do wzrostu świadomości regionalnej mieszkańców i poprawy ich sytuacji materialnej.

W sporządzanych co cztery lata aktualizacjach Programu powinny znajdować się odniesienia do uaktualnionych zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, zawartych w innych dokumentach strategicznych miasta, zwrócić też należy uwagę na wyszczególnienie obowiązujących w danym momencie aktów prawnych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami kładzie szczególny nacisk na wykorzystanie istniejących źródeł finansowania inwestycji związanych z opieką nad zabytkami, intensywne działania w obszarach najbardziej atrakcyjnych historycznie, promocję dziedzictwa kulturowego oraz wypracowanie odpowiednich schematów współpracy administracji samorządowej z właścicielami obiektów zabytkowych.

Biorąc pod uwagę korzystne położenie miasta Sulmierzyce, bogactwo obiektów posiadających wartości zabytkowe oraz skuteczne działania samorządu

w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych, Gminny Program Opieki nad Zabytkami stanowić będzie pomocne narzędzie w ukierunkowaniu polityki gminnej w zakresie rozwoju turystyki, promocji i ochrony dziedzictwa kulturowego, prowadzonej w sposób uporządkowany i długoterminowy. Wszystkie te elementy przyczynią się do postrzegania miasta Sulmierzyce, jako przyjaznej turystom i inwestorom, dumnej ze swoich walorów zabytkowych oraz dbającej o własne dziedzictwo kulturowe i historyczne.

WYKAZ OBIEKTÓW WPISANYCH DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW

Lp.	Ulica	Numer pocztowy	Obiekt	Czas powstania
1	Aleja Klonowicza	1	BUDYNEK MIESZKALNY	4 ćw. XIX w.
2	Aleja Klonowicza	2	BUDYNEK MIESZKALNY	4 ćw. XIX w.
3	Aleja Klonowicza	3	BUDYNEK MIESZKALNY	1 poł. XIX w.
4	Aleja Klonowicza	4	BUDYNEK MIESZKALNY	1915 r.
5	Aleja Klonowicza	5	BUDYNEK MIESZKALNY	poł. XIX w.
6	Aleja Klonowicza	6	BUDYNEK MIESZKALNY	4 ćw. XIX w.
7	Aleja Klonowicza	7	BUDYNEK MIESZKALNY	2 poł. XIX w.
8	Aleja Klonowicza	8	BUDYNEK MIESZKALNY	4 ćw. XIX w.
9	Aleja Klonowicza	9	BUDYNEK MIESZKALNY	2 poł. XIX w.
10	Aleja Klonowicza	10	BUDYNEK MIESZKALNY	2 poł. XIX w.
11	Aleja Klonowicza	11	BUDYNEK MIESZKALNY	po 1900 r.
12	Aleja Klonowicza	12	BUDYNEK MIESZKALNY	4 ćw. XIX w.
13	Aleja Klonowicza	14	BUDYNEK MIESZKALNY	4 ćw. XIX w.
14	Aleja Klonowicza	15	BUDYNEK MIESZKALNY	k. XIX w./I.70-te XX w.
15	Aleja Klonowicza	16	BUDYNEK MIESZKALNY	XIX w.
16	Aleja Klonowicza	17	BUDYNEK SZKOŁY OB. PRZEDSZKOLE	ok 1900 R.
17	Aleja Klonowicza	20	BUDYNEK MIESZKALNY	ok. 1900 r.
18	Aleja Klonowicza		BUDYNEK MIESZKALNY	4 ćw. XIX w.
19	Aleja Klonowicza	21	BUDYNEK GOSPODARCZY	XIX w.
20	Aleja Klonowicza	22	BUDYNEK MIESZKALNY	ok. 1900 r.
21	Aleja Klonowicza	23	BUDYNEK MIESZKALNY	2 poł. XIX w.

Lp.	Ulica	Numer pocztowy	Obiekt	Czas powstania
22	Aleja Klonowicza	24	BUDYNEK MIESZKALNY	I. 20-te XX w.
23	Aleja Klonowicza	25	BUDYNEK MIESZKALNY	2 poł. XIX w.
24	Aleja Klonowicza	26	BUDYNEK MIESZKALNY	I. 20-te XX w.
25	Aleja Klonowicza	27	BUDYNEK MIESZKALNY	I. 30-te XX w.
26	Aleja Klonowicza	29	BUDYNEK MIESZKALNY	ok. 1900 r.
27	Aleja Klonowicza	30	BUDYNEK MIESZKALNY	k. XIX w.
28	Aleja Klonowicza	31	BUDYNEK MIESZKALNY	po 1900 r.
29	Aleja Klonowicza	32	BUDYNEK MIESZKALNY	4 ćw. XIX w.
30	Aleja Klonowicza	34	BUDYNEK MIESZKALNY	4 ćw. XIX w.
31	Aleja Klonowicza	36	BUDYNEK MIESZKALNY	k. XIX w.
32	Aleja Klonowicza	37	BUDYNEK MIESZKALNY	1882 r.
33	Aleja Klonowicza	38	BUDYNEK MIESZKALNY	4 ćw. XIX w.
34	Aleja Klonowicza	39	BUDYNEK MIESZKALNY	4 ćw. XIX w.
35	Aleja Klonowicza	41	BUDYNEK MIESZKALNY	ok. 1900 r.
36	Aleja Klonowicza	42	BUDYNEK MIESZKALNY	1 ćw. XX w.
37	Aleja Klonowicza	43	BUDYNEK MIESZKALNY	1930 r.
38	Aleja Klonowicza	44	BUDYNEK MIESZKALNY	ok. 1900 r.
39	Aleja Klonowicza	45	BUDYNEK MIESZKALNY	4 ćw. XIX w.
40	Aleja Klonowicza	46	BUDYNEK MIESZKALNY	1 ćw. XX w.
41	Aleja Klonowicza	47	BUDYNEK MIESZKALNY	k. XIX w.
42	Aleja Klonowicza	48	BUDYNEK MIESZKALNY	po 1900 r.
43	Aleja Klonowicza	49	BUDYNEK MIESZKALNY	2 poł. XIX w.

Lp.	Ulica	Numer pocztowy	Obiekt	Czas powstania
44	Aleja Klonowicza	50	BUDYNEK MIESZKALNY	4 ćw. XIX w.
45	Aleja Klonowicza	51	BUDYNEK MIESZKALNY	1 ćw. XX w.
46	Aleja Klonowicza	53	BUDYNEK MIESZKALNY	1 ćw. XX w.
47	Aleja Klonowicza	54	BUDYNEK MIESZKALNY	k. XIX w./przebudowany
48	Aleja Klonowicza	55	BUDYNEK MIESZKALNY	k. XIX w.
49	Aleja Klonowicza	56	BUDYNEK MIESZKALNY	1 ćw. XX w.
50	Aleja Klonowicza	57	BUDYNEK MIESZKALNY	1 ćw. XX w.
51	Aleja Klonowicza	58	BUDYNEK MIESZKALNY	2 poł. XIX w.
52	Aleja Klonowicza	59	BUDYNEK MIESZKALNY	k. XIX w./przebudowany
53	Aleja Klonowicza	60	BUDYNEK MIESZKALNY	4 ćw. XIX w.
54	Aleja Klonowicza	62	BUDYNEK MIESZKALNY	k. XIX w.
55	Aleja Klonowicza	63	BUDYNEK MIESZKALNY	1 ćw. XX w.
56	Aleja Klonowicza	64	BUDYNEK MIESZKALNY	4 ćw. XIX w.
57	Aleja Klonowicza	65	BUDYNEK MIESZKALNY	1 ćw. XX w.
58	Aleja Klonowicza	67	BUDYNEK MIESZKALNY	1 ćw. XX w.
59	Aleja Klonowicza	68	BUDYNEK MIESZKALNY	1 ćw. XX w.
60	Aleja Klonowicza	70	BUDYNEK MIESZKALNY	1 ćw. XX w.
61	Aleja Klonowicza	72	BUDYNEK MIESZKALNY	k. XIX w.
62	Aleja Klonowicza	74	BUDYNEK MIESZKALNY	1 ćw. XX w.
63	Aleja Klonowicza	76	BUDYNEK GOSPODARCZY	1 ćw. XX w.
64	Aleja Klonowicza	78	BUDYNEK MIESZKALNY	1 ćw. XX w.
65	Aleja Klonowicza	80	BUDYNEK MIESZKALNY	k. XIX w.

Lp.	Ulica	Numer pocztowy	Obiekt	Czas powstania
66	Aleja Klonowicza	82	BUDYNEK MIESZKALNY	po 1900 r.
67	Aleja Klonowicza	84	BUDYNEK MIESZKALNY	po 1910 r.
68	Blonie		CMENTARZ RZYMSKOKATOLICKI PARAFII P.W. WNIĘBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ MARYI PANNY	po 1900 r.
69	Blonie	1	BUDYNEK MIESZKALNY	po 1930 r.
70	Blonie	3	BUDYNEK MIESZKALNY	1 ćw. XX w.
71	Blonie	5	BUDYNEK MIESZKALNY	po 1900 r.
72	Blonie	14	BUDYNEK MIESZKALNY	4 ćw. XIX w.
73	Blonie	15	BUDYNEK MIESZKALNY	4 ćw. XIX w.
74	Blonie	22	BUDYNEK MIESZKALNY	ok. 1900 r.
75	Blonie	24	BUDYNEK MIESZKALNY	1 ćw. XIX w.
76	Blonie	29	BUDYNEK MIESZKALNY	po 1910 r.
77	Blonie	31	BUDYNEK MIESZKALNY	1 poł. XIX w.
78	Blonie	32	BUDYNEK MIESZKALNY	k. XIX w.
79	Blonie	33	BUDYNEK MIESZKALNY	k. XIX w.
80	Blonie	34	BUDYNEK MIESZKALNY	k. XIX w.
81	Blonie	38	BUDYNEK MIESZKALNY	1 ćw. XX w.
82	Blonie	39	BUDYNEK MIESZKALNY	1 ćw. XX w.
83	Blonie	40	BUDYNEK MIESZKALNY	1848 r.
84	Blonie	44	BUDYNEK MIESZKALNY	po 1900 r.
85	Blonie	46	BUDYNEK MIESZKALNY	1 ćw. XIX w.
86	Blonie	48	BUDYNEK MIESZKALNY	I. 30-te XX w.
87	Blonie	54	BUDYNEK MIESZKALNY	I. 30-te XX w.
88	Blonie	58	BUDYNEK MIESZKALNY	1 ćw. XX w.

Lp.	Ulica	Numer pocztowy	Obiekt	Czas powstania
89	Ceglarska		WIATRAK OB. MUZEUM	ok. 1797 r.
90	Kaliska	1	BUDYNEK MIESZKALNY	I. 30-te XX w.
91	Kaliska	3	BUDYNEK MIESZKALNY	1 ćw. XX w.
92	Kaliska	4	BUDYNEK MIESZKALNY	
93	Kaliska	6	BUDYNEK MIESZKALNY	po 1900 r.
94	Kaliska	8	BUDYNEK MIESZKALNY	I. 30-te XX w.
95	Kaliska	10	BUDYNEK MIESZKALNY	2 poł. XIX w.
96	Kaliska	12	BUDYNEK MIESZKALNY	I. 30-te XX w.
97	Kaliska	19	BUDYNEK MIESZKALNY	k.XIX w.
98	Kaliska	20	BUDYNEK MIESZKALNY	I. 30-te XX w.
99	Kaliska	21	BUDYNEK MIESZKALNY	k.XIX w.
100	Kaliska	22	BUDYNEK MIESZKALNY	k.XIX w.
101	Kaliska	23	BUDYNEK MIESZKALNY	1 ćw. XX w.
102	Kaliska	24	BUDYNEK MIESZKALNY	k. XIX w.
103	Kaliska	25	BUDYNEK MIESZKALNY	I. 30-te XX w.
104	Kaliska	27	BUDYNEK MIESZKALNY	I. 30-te XX w.
105	Kaliska	28	BUDYNEK MIESZKALNY	k. XIX w.
106	Kaliska	29	BUDYNEK MIESZKALNY	I. 30-te XX w.
107	Kaliska	30	BUDYNEK MIESZKALNY	k.XIX w.
108	Kaliska	35	BUDYNEK MIESZKALNY	I. 30-te XX w.
109	Kaliska	37	BUDYNEK MIESZKALNY	I. 30-te XX w.
110	Kaliska	38	BUDYNEK MIESZKALNY	poł. XIX w.
111	Kaliska	39	BUDYNEK MIESZKALNY	I. 30-te XX w.
112	Kaliska	40	BUDYNEK MIESZKALNY	po 1910 r.
113	Kaliska	42	BUDYNEK MIESZKALNY	2 poł. XIX w.

Lp.	Ulica	Numer pocztowy	Obiekt	Czas powstania
114	Kaliska	47	BUDYNEK MIESZKALNY	I. 20-te XX w.
115	Kaliska	48	BUDYNEK MIESZKALNY	po 1910 r.
116	Kaliska	50	BUDYNEK MIESZKALNY	ok. 1910 r.
117	Krotoszyńska	2	BUDYNEK MIESZKALNY	po 1900 r.
118	Krotoszyńska	9-11	BUDYNEK MIESZKALNY	k. XIX w.
119	Krotoszyńska	12	BUDYNEK MIESZKALNY	4 ćw. XIX w.
120	Krotoszyńska	14-16	BUDYNEK MIESZKALNY	4 ćw. XIX w.
121	Leona Piątka	1	BUDYNEK MIESZKALNY	1943 r.
122	Leona Piątka	2	BUDYNEK MIESZKALNY	1943 r.
123	Leona Piątka	3	BUDYNEK MIESZKALNY	1943 r.
124	Leona Piątka	4	BUDYNEK MIESZKALNY	1943 r.
125	Leona Piątka	5	BUDYNEK MIESZKALNY	1943 r.
126	Leona Piątka	6	BUDYNEK MIESZKALNY	1943 r.
127	Leona Piątka	7	BUDYNEK MIESZKALNY	1943 r.
128	Leona Piątka	8	BUDYNEK MIESZKALNY	1943 r.
129	Leona Piątka	9	BUDYNEK MIESZKALNY	1943 r.
130	Leona Piątka	10	BUDYNEK MIESZKALNY	1943 r.
131	Młyńska		STODOŁA NR I	po 1900 r.
132	Młyńska		STODOŁA NR II	po 1910 r.
133	Młyńska		STODOŁA NR III	po 1910 r.
134	Młyńska		STODOŁA NR IV	po 1910 r.
135	Młyńska		STODOŁA NR V	po 1910 r.
136	Młyńska		STODOŁA NR VI	po 1910 r.
137	Młyńska		STODOŁA NR VII	po 1910 r.
138	Młyńska		STODOŁA NR VIII	1 ćw. XX w.

Lp.	Ulica	Numer pocztowy	Obiekt	Czas powstania
139	Młyńska		STODOŁA NR IX	po 1910 r.
140	Młyńska		STODOŁA NR X	po 1910 r.
141	Młyńska		STODOŁA NR XI	1908 r.
142	Młyńska		STODOŁA NR XII	ok. 1910 r.
143	Młyńska		STODOŁA NR XIII	1 ćw. XX w.
144	Nowa	3	BUDYNEK MIESZKALNY	4 ćw. XIX w. przebud.
145	Nowa	5	BUDYNEK MIESZKALNY	k. XIX w./ nadbudowa
146	Nowa	7	BUDYNEK MIESZKALNY	poł. XIX w.
147	Nowa	8	BUDYNEK MIESZKALNY	k. XIX w.
148	Nowa	9	BUDYNEK MIESZKALNY	Ok. 1900 r.
149	Nowa	10	BUDYNEK MIESZKALNY	k. XIX w.
150	Nowa	11	BUDYNEK MIESZKALNY	po 1900 r.
151	Nowa	12	BUDYNEK MIESZKALNY	po 1900 r.
152	Nowa	17	BUDYNEK MIESZKALNY	k. XIX w.
153	Nowa	19	BUDYNEK MIESZKALNY	
154	Nowa	21	BUDYNEK MIESZKALNY	po 1900 r.
155	Nowa	23	BUDYNEK MIESZKALNY	po 1900 r.
156	Nowa	25	BUDYNEK MIESZKALNY	1 ćw. XX w.
157	Nowa	27	BUDYNEK MIESZKALNY	po 1900 r.
158	Nowa	29	BUDYNEK MIESZKALNY	po 1900 r.
159	Nowa	31	BUDYNEK MIESZKALNY	po 1900 r.
160	Nowa	33	BUDYNEK MIESZKALNY	k. XIX w.
161	Nowa	35	BUDYNEK MIESZKALNY	2 poł. XIX w.
162	Nowa	37	BUDYNEK MIESZKALNY	ok. 1900 r.
163	Nowa	39	BUDYNEK MIESZKALNY	2 poł. XIX w.

Lp.	Ulica	Numer pocztowy	Obiekt	Czas powstania
164	Nowa	41	BUDYNEK MIESZKALNY	4 ćw. XIX w.
165	Nowa	43	BUDYNEK MIESZKALNY	k. XIX w.
166	Nowokościelna	1	BUDYNEK MIESZKALNY	4 ćw. XIX w.
167	Nowokościelna	3	BUDYNEK MIESZKALNY	k. XIX w.
168	Nowokościelna	5	BUDYNEK MIESZKALNY	1 ćw. XX w.
169	Nowokościelna	7	BUDYNEK MIESZKALNY	poł. XIX w.
170	Nowokościelna	9	BUDYNEK MIESZKALNY	2 poł. XIX w.
171	Nowokościelna	11	BUDYNEK MIESZKALNY	4 ćw. XIX w.
172	Odolanowska	4	BUDYNEK MIESZKALNY	1 ćw. XX w.
173	Piotra Zielesińskiego	1	BUDYNEK MIESZKALNY	1 ćw. XX w.
174	Piotra Zielesińskiego	1 x	BUDYNEK MIESZKALNY	1 ćw. XX w.
175	Piotra Zielesińskiego	3	BUDYNEK MIESZKALNY	po 1900 r.
176	Piotra Zielesińskiego	5	BUDYNEK MIESZKALNY	po 1900 r.
177	Piotra Zielesińskiego	9	BUDYNEK MIESZKALNY	po 1900 r.
178	Piotra Zielesińskiego	10	BUDYNEK MIESZKALNY	ok. 1900 r.
179	Piotra Zielesińskiego	11	BUDYNEK MIESZKALNY	po 1900 r.
180	Piotra Zielesińskiego	12	BUDYNEK MIESZKALNY	k. XIX w.
181	Piotra Zielesińskiego	13	BUDYNEK MIESZKALNY	k. XIX w.
182	Piotra Zielesińskiego	14	BUDYNEK MIESZKALNY	k. XIX w.
183	Piotra Zielesińskiego	15	BUDYNEK MIESZKALNY	po 1900 r.
184	Piotra Zielesińskiego	16	BUDYNEK MIESZKALNY	ok. 1900 r.
185	Piotra Zielesińskiego	18	BUDYNEK MIESZKALNY	po 1900 r.
186	Piotra Zielesińskiego	19	BUDYNEK MIESZKALNY	po 1900 r.
187	Piotra Zielesińskiego	20	BUDYNEK MIESZKALNY	k. XIX w.

Lp.	Ulica	Numer pocztowy	Obiekt	Czas powstania
188	Piotra Zielesińskiego	22	BUDYNEK MIESZKALNY	4 ćw. XIX w.
189	Piotra Zielesińskiego	24	BUDYNEK MIESZKALNY	po 1910 r.
190	Piotra Zielesińskiego	26	BUDYNEK MIESZKALNY	k. XIX w.
191	Piotra Zielesińskiego	28	BUDYNEK MIESZKALNY	2 poł. XIX w.
192	Piotra Zielesińskiego	30	BUDYNEK MIESZKALNY	po 1900 r.
193	Piotra Zielesińskiego	32	BUDYNEK MIESZKALNY	k. XIX w.
194	Piotra Zielesińskiego	34	BUDYNEK MIESZKALNY	1 ćw. XX w.
195	Piotra Zielesińskiego	36	BUDYNEK MIESZKALNY	po 1900 r.
196	Piotra Zielesińskiego	36	STODOŁA	1 ćw. XX w.
197	Piotra Zielesińskiego	38	BUDYNEK MIESZKALNY	ok. 1900 r.
198	Piotra Zielesińskiego	39	BUDYNEK MIESZKALNY	1 ćw. XX w.
199	Piotra Zielesińskiego	40	BUDYNEK MIESZKALNY	1 ćw. XX w.
200	Piotra Zielesińskiego	42	KOŚCIÓŁ EWANGELICKI OB. KOŚCIÓŁ POGRZEBOWY P.W. NAJŚWIĘTSZEGO SERCA PANA JEZUSA	1900 r.
201	Piotra Zielesińskiego	47	BUDYNEK MIESZKALNY	1 ćw. XX w.
202	Piotra Zielesińskiego	49	BUDYNEK MIESZKALNY	k. XIX w.
203	Powstańców Wielkopolskich	2	BUDYNEK MIESZKALNY	1 ćw. XIX w.
204	Powstańców Wielkopolskich	4	BUDYNEK MIESZKALNY	4 ćw. XIX w.
205	Powstańców Wielkopolskich	6	BUDYNEK MIESZKALNY	k. XIX w.
206	Powstańców Wielkopolskich	8	BUDYNEK MIESZKALNY	poł. XIX w.
207	Powstańców Wielkopolskich	27	BUDYNEK MIESZKALNY	1 ćw. XX w.
208	Poznańska	1	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. WNIEBOWZİĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ MARYI PANNY	1878 - 1879 r.
Lp.	Ulica	Numer pocztowy	Obiekt	Czas powstania

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA SULMIERZYCE NA LATA 2025-2028

209	Poznańska	3	BUDYNEK MIESZKALNY	1 ćw. XX w.
210	Poznańska	5	BUDYNEK MIESZKALNY	4 ćw. XIX w.
211	Poznańska		POMNIK SEBASTIANA FABIANA KLONOWICA	1862 r./ odbudowany 1957 r.
212	Rolnicza		STODOŁA NR VI	po 1900 r.
213	Rolnicza		STODOŁA NR 7	po 1900 r.
214	Rolnicza		STODOŁA NR VIII	po 1900 r.
215	Rolnicza		ZESPÓŁ STODÓŁ NR IX	1 ćw. XX w.
216	Rolnicza		STODOŁA NR X	po 1910 r.
217	Rolnicza		ZESPÓŁ STODÓŁ NR XI	po 1910 r.
218	Rynek	1	RATUSZ	1743 r., przebud. 1879 r.
219	Rynek	2	BUDYNEK MIESZKALNY	po 1900 r.
220	Rynek	3	BUDYNEK MIESZKALNY	poł. XIX w.
221	Rynek	4	BUDYNEK MIESZKALNY	1 ćw. XX w.
222	Rynek	5	BUDYNEK MIESZKALNY	poł. XIX w.
223	Rynek	6	BUDYNEK MIESZKALNY	poł. XIX w.
224	Rynek	7	BUDYNEK MIESZKALNY	1 poł. XIX w.
225	Rynek	8	BUDYNEK MIESZKALNY	poł. XIX w.
226	Rynek	9	BUDYNEK MIESZKALNY	poł. XIX w.
227	Rynek	10	BUDYNEK MIESZKALNY	poł. XIX w.
228	Rynek	11	BUDYNEK URZĘDU MIASTA	k. XIX w.
229	Rynek	12	BUDYNEK URZĘDU MIASTA	4 ćw. XIX w.
230	Rynek	13	BUDYNEK MIESZKALNY	2 poł. XIX w.
231	Rynek	14	BUDYNEK MIESZKALNY	4 ćw. XIX w.
232	Rynek	15	BUDYNEK MIESZKALNY	2 poł. XIX w.

Lp.	Ulica	Numer pocztowy	Obiekt	Czas powstania
233	Rynek	16	BUDYNEK MIESZKALNY	2 poł. XIX w./ 1 ćw. XX w.
234	Rynek	20	BUDYNEK MIESZKALNY	2 poł. XIX/przebud.
235	Rynek	21	BUDYNEK MIESZKALNY	2 poł. XIX w.
236	Rynek	22	BUDYNEK MIESZKALNY	2 poł. XIX w.
237	Rynek	23	BUDYNEK POCZTY OB. BUDYNEK MIESZKALNY	k. XIX w.
238	Rynek	24	BUDYNEK MIESZKALNY	2 poł. XIX w.
239	Rynek	27	BUDYNEK MIESZKALNY	2 poł. XIX w.
240	Rynek	28	BUDYNEK MIESZKALNY	2 poł. XIX w.
241	Rynek	29	BUDYNEK MIESZKALNY	2 poł. XIX w.
242	Rynek	30	BUDYNEK MIESZKALNY	k. XIX w.
243	Rynek	31	BUDYNEK MIESZKALNY	2 poł. XIX w.
244	Rynek	32	ZAJAZD OB. BUDYNEK MIESZKALNY I USŁUGOWY	po 1900
245	Rynek	32	BUDYNEK GOSPODARCZY (WOZOWNIA)	ok. 1900
246	Rynkowa	2	BUDYNEK MIESZKALNY	¼ ćw XIX w.
247	Rynkowa	4	BUDYNEK MIESZKALNY	2 poł. XIX w.
248	Rynkowa	6	BUDYNEK MIESZKALNY	2 poł. XIX w.
249	Rynkowa	10	BUDYNEK MIESZKALNY	2 poł. XIXw. przebudowany
250	Rynkowa	12	BUDYNEK MIESZKALNY	2 poł. XIX w
251	Rynkowa	14	BUDYNEK MIESZKALNY	2 poł. XIX w
252	Rynkowa	16	BUDYNEK MIESZKALNY	k. XIX w.
253	Rynkowa	18	BUDYNEK MIESZKALNY	2 poł. XIX w. przebudowany
254	Rynkowa	20	BUDYNEK MIESZKALNY	1 ćw. XXw.
255	Rynkowa	22	BUDYNEK MIESZKALNY	I. 30-te XXw.

Lp.	Ulica	Numer pocztowy	Obiekt	Czas powstania
256	Rynkowa	24	BUDYNEK MIESZKALNY	I. 30-te XXw.
257	Rynkowa	26	BUDYNEK MIESZKALNY	k. XIX w.
258	Sadownicza		BUDYNEK GOSPODARCZY W ZESPOLE ZAGRODY PLEBAŃSKIEJ	po 1900 r.
259	Starokościelna	1	BUDYNEK MIESZKALNY	k. XIX w.
260	Starokościelna	2	BUDYNEK MIESZKALNY	2 poł. XIX w.
261	Starokościelna	3	BUDYNEK STRAŻY POŻARNEJ	1 ćw. XX w.
262	Starokościelna	4	BUDYNEK MIESZKALNY	4 ćw. XIX w.
263	Starokościelna	6	BUDYNEK MIESZKALNY	k. XIX w.
264	Starokościelna	7	BUDYNEK PROBOSTWA OB. BUDYNEK MIESZKALNY	4 ćw. XIX w.
265	Starokościelna	8	BUDYNEK MIESZKALNY	4 ćw. XIX w.
266	Starokościelna	10	BUDYNEK MIESZKALNY	po 1900 r.
267	Starokościelna		CMENTARZ PARAFIALNY T.ZW. STARY	XV w. - poł. XIX w.
268	Starokościelna		OGRODZENIE CMENTARZA PARAFIALNEGO	XVIII w., 2 poł. XIX w, pocz. XX w.
269	Starokościelna		NAGROBEK - PAPROCKA JADWIGA Z BRODALÓW (ZM.23.04.1908 R.)	1908 r.
270	Starokościelna		NAGROBEK - KRZYŻ ŻELIWNY (NN 1)	2 ćw. XX w.
271	Starokościelna		NAGROBEK - KSIĄDZ PACIESZYŃSKI FELIKS (ZM. 18.10.1878 R.)	1878 r.
272	Starokościelna		NAGROBEK - PACIESZYŃSKICH JÓZEFA I ELEONORY	1 ćw. XX w.
273	Starokościelna		GROBOWIEC - ORZESZYŃSCY JACENTY I BRONISŁAWA Z KOKOTÓW	1 ćw. XX w.
274	Starokościelna		KAPLICA GROBOWA (NIEZNANY NR 3)	ok. 1915 r.
275	Starokościelna		NAGROBEK - NIEZNANY (NR 2)	1 ćw. XX w.
276	Starokościelna		NAGROBEK - PACIESZYŃSKI FELIKS (ZM. 9.11.1917 R.)	1917 r.

Lp.	Ulica	Numer pocztowy	Obiekt	Czas powstania
277	Starokościelna		KAPLICA GROBOWA (EMILIA Z RACZYŃSKICH NAŁĘCZ ŚWIDERSKA ?)	1936 r.
278	Starokościelna		NAGROBEK - PAULIŃSKA ANTONINA (ZM.24.09.1927 R.)	1927 r.
279	Starokościelna		NAGROBEK - RODZINY LAUDOWICZÓW	po 1931 r.
280	Starokościelna		NAGROBEK - SOSINSKY JAN (ZM.1921 R.) I TEODOZJA (ZM.1932 R.)	po 1921 r.
281	Starokościelna		OBELISK POWSTAŃCA WIELKOPOLSKIEGO - ZIELEZIŃSKI PIOTR	po 1919 r.
282	Starokościelna		NAGROBEK - LAMPERSKA MARYANNA Z MAZURKIEWICZÓW (ZM.11.03.1907 R.)	1907 r.
283	Starokościelna		NAGROBEK - KRĘC.. (nieczytelne)	1 ćw. XX w.
284	Starokościelna		NAGROBEK - KRENCÓWNA WŁADYSŁAWA	1 ćw. XX w.
285	Starokościelna		NAGROBEK - KOKOT APOLONIA (ZM.05.09.1901 R.)	po 1901 r.
286	Starokościelna		NAGROBEK - KOLASIŃSKICH JÓZEFA I MARII	1 ćw. XX w.
287	Starokościelna		NAGROBEK - MATYBOWIE JAN I MARIA	2 ćw. XX w.
288	Starokościelna		NAGROBEK - SZYMAŃSKA MARCYANNA (ZM.14.12.1863 R.)	1863 r.
289	Starokościelna		NAGROBEK - LAUDOWICZ URSZULA (ZM.21.09.1897 R.) i LAUDOWICZ JAN	1897 r.
290	Starokościelna		NAGROBEK - KIERAKOWICZ FELIKS	I. 30-te XX w.
291	Starokościelna		NAGROBEK - ZIELEZIŃSKA WALERYA	1 ćw. XX w.
292	Starokościelna		NAGROBEK - ZIELEZIŃSKI TADZIN (1914 - 1920 R.)	po 1920 r.
293	Starokościelna		NAGROBEK - ZIELEZIŃSKI PIOTR (ZM. 31.01.1919 r.)	1919 r.
294	Starokościelna		NAGROBEK - ZIELEZIŃSKICH IGNACEGO I WALERYJI	1 ćw. XX w.
295	Starokościelna		GROBOWIEC ZAREMBÓW WALENTEGO (ZM. 24.10.1906 R.) I MARJI Z HEMPOWICZÓW	po 1906 r.

Lp.	Ulica	Numer pocztowy	Obiekt	Czas powstania
			(ZM. 22.05.1922 R.)	
296	Starokościelna		NAGROBEK - REKOSIEWICZÓWNA STEFCIA (ZM.15.03.1932 R.)	1932 r.
297	Starokościelna		NAGROBEK - WIERZBICKI PIOTR PROBOSZCZ SULMIERZYCKI (ZM. 24.08.1896 R.)	1896 r.
298	Starokościelna		NAGROBEK - KSIĄDZ PLUCIŃSKI JAN (ZM. 6.04.1872 R.)	1872 r.
299	Starokościelna		NAGROBEK - STYBANIEWICZ LEON I MARIANNA	2 ćw. XX w.
300	Starokościelna		NAGROBEK - STĘCZNIWESCY WŁADYSŁAW (ZM.28.11.1900 R.) I PELAGIA (ZM.24.03.1931 R.)	1 ćw. XX w.
301	Starokościelna		NAGROBEK - KSIĄDZ STERNAD AUGUSTYN (nieczytelny) PROBOSZCZ SULMIERZYCKI (ZM. 5 06.1886 R.)	1886 r.
302	Starokościelna		NAGROBEK - KSIĄDZ STANISZEWSKI ANDRZEJ, PROBOSZCZ SULMIERZYCKI (ZM. 14.04.1901 R.)	1901 r.
303	Starokościelna		NAGROBEK - SOSIŃSKI JAN I SOSIŃSKA (NIECZYTELNE)	po 1900 r.
304	Starokościelna		NAGROBEK - SOSIŃSKI JAN (ZM.20.09.1904 R.) Z SYNEM ANTONIEM (ZM.29.04.1906 R.)	po 1904 r.
305	Starokościelna		NAGROBEK - RĘKOSIEWICZE WOJCIECH I APOLONIA	2 ćw. XX w.
306	Starokościelna		NAGROBEK - RĘKOSIEWICZ PIOTR (ZM.30.04.1935 R.)	1935 r.
307	Starokościelna		NAGROBEK - WINIEWICZ JAKUB (ZM. 4.05.1907 R.)	1907 r.
308	Starokościelna		NAGROBEK - DOROZALSKI BONAWENTURA (ZM. 5 06.1908 R.)	1908 r.
309	Starokościelna		NAGROBEK - Z DŁÓGIEWICZÓW KRENC KONSTANCYA	4 ćw. XIX w.
310	Starokościelna		NAGROBEK - DŁUGIEWICZ MICHAŁ (ZM. 16.08.1900 R.), PELAGIA, ANNA (ZM.	1 ćw. XX w.

Lp.	Ulica	Numer pocztowy	Obiekt	Czas powstania
			18.03.1913 R.)	
311	Starokościelna		GROBOWIEC FAMIL. BUCHWALD	k. XIX w.
312	Starokościelna		NAGROBEK - MACHNIKÓW MICHALINY I MICHAŁA	2 ćw. XX w.
313	Starokościelna		NAGROBEK - BOROWICZA JAKUBA Z DORUCHOWA (ZM. 16.09.1864 R.)	1864 r.
314	Starokościelna		NAGROBEK ADAMKIEWICZÓW PIOTRA I MARJANNY	pocz. XX w.
315	Starokościelna		NAGROBEK - FIBAK MARIANNA (ZM. 1913 R.)	po 1942 r.
316	Starokościelna		NAGROBEK - CHMIELEWSKI KONSTANTY (ZM.24.06.1896 R.) I FRANCISZKA Z JACHLIŃSKICH (ZM. 27.06.1900 R.)	po 1900 r.
317	Starokościelna		NAGROBEK - KAZOWSKI (nieczytelny) ZM. 1881 R.	1881 r.
318	Starokościelna		NAGROBEK - KASZYŃSKI BRONISŁAW (ZM. 23.08.1894 R.)	1894 r.
319	Starokościelna		NAGROBEK - KAZOWSKI JAN (ZM. 2.10.1909 R.) I ANASTAZYJA Z D. MACHNIKÓW	1909 r.
320	Starokościelna		NAGROBEK - KAZOWSKA JÓZEFA Z KRĘCÓW (ZM.11.02.1932 R.)	1932 r.
321	Starokościelna		NAGROBEK - KAZOWSKI ELEONORY (ZM.5.12.1901 R.)	1901 r.
322	Starokościelna		NAGROBEK - BOROWIŃSKI TADEUSZ (ZM. 29.03.1904 R.)	po 1904 r.
323	Starokościelna		NAGROBEK - KASZYŃSKI JAN (ZM.27.11.1877 R.) Z SYNEM STEFANEM	1877 r.
324	Starokościelna		GROBOWIEC RODZINY FIBAKÓW (FIBAK STANISŁAW ZM. 01.03.1908 R.)	po 1934 r.
325	Starokościelna		NAGROBEK - JACHLIŃSCY WOJCIECH I ANTONINA Z MATYBÓW	po 1900 r.
326	Starokościelna		NAGROBEK - HEMPOWICZ ANTONINA (ZM. 21.07.1895 R.)	1895 r.

Lp.	Ulica	Numer pocztowy	Obiekt	Czas powstania
327	Starokościelna		NAGROBEK - GIERSZEWICZOWIE JÓZEF (ZM. 02.04.1912 R.) I TEODOZJA (ZM. 14.08.1904 R.)	po 1912 r.
328	Starokościelna		NAGROBEK - GIBASZEWICZ Z JACHLIŃSKICH MARYJANNA (ZM.20.09.1869 R.) I SYN STANISŁAW (ZM. 1884 R.)	1884 r.
329	Starokościelna		NAGROBEK - GIBASIEWICZ PAWEŁ I CÓRKA NATALJA	pocz. XX w.
330	Starokościelna		NAGROBEK GIBASIEWICZÓW WALENTY I PETRONELA	k. XIX w.
331	Starokościelna		NAGROBEK - GIBASIEWICZÓW MIKOŁAJA I NEPOMUCENY	pocz. XX w.
332	Starokościelna		NAGROBEK - GIBASIEWICZ LUDWIKA Z TOMASZKÓW Z CÓRKĄ MARIANNĄ	k. XIX w.
333	Starokościelna		NAGROBEK - FIBAK TELESFOR (ZM. 21.01.1929 R.)	II poł. XX w.
334	Starokościelna		NAGROBEK - GIBASIEWICZE MICHAŁ I NATALIA	1 ćw. XX w.
335	Starokościelna		NAGROBEK - GARYANTESIEWICZ G. i W. (nieczytelne)	4 ćw. XIX w.
336	Starokościelna		NAGROBEK - GARYANTESIEWICZ BRONISŁAW (ZM. 5.07.1886 R.)	1886 r.
337	Starokościelna		NAGROBEK - GIBASIEWICZ LEON KLERYK SEMINARIUM POZNAŃSKIEGO (ZM. 14.01.1909 R.)	1909 r.
338	Starokościelna		NAGROBEK - KAZOWSKI BRONISŁAW (ZM.19.02.1907 R.)	1907 r.
339	Strzelecka	1	BUDYNEK MIESZKALNY I KOMISARIAT POLICJI (D. STRAŻNICA OSP)	1 ćw. XX w.
340	Strzelecka	3	BUDYNEK MIESZKALNY	po 1900 r.
341	Strzelecka	13	BUDYNEK ELEKTROWNI MIEJSKIEJ	1927 r.
342	Strzelecka	13	BUDYNEK GOSPODARCZY ELEKTROWNI	1 ćw. XX w.
343	Szkolna	1	BUDYNEK MIESZKALNY	ok. 1900 r.

Lp.	Ulica	Numer pocztowy	Obiekt	Czas powstania
344	Szkolna	2	BUDYNEK SZKOŁY	4 ćw. XIX w.
345	Szkolna	3	KAMIENICA	k. XIX w.
346	Szkolna	5	BUDYNEK MIESZKALNY	k. XIX w.
347	Uciechowska		ZESPÓŁ STODÓŁ NR I	4 ćw. XIX w./ po 1900 r.
348	Uciechowska		STODOŁA NR II	1 ćw. XX w.
349	Uciechowska		STODOŁA NR III	1 ćw. XX w.
350	Uciechowska		STODOŁA NR IV	k. XIX w.
351	Uciechowska		STODOŁA NR V	k. XIX w.
352	Wrocławska		CMENTARZ PARAFIALNY PARAFI P.W. WNIEBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ MARYI PANNY	I. 30-te XX w.
353	Wrocławska		GROBOWIEC RODZINY LAUDOWICZ	1938 r.
354	Wrocławska		GROBOWIEC RODZINY WIECZORKÓW	I.30-te XX w.
355	Wrocławska		STODOŁA NR I	po 1900 r.
356	Wrocławska		ZESPÓŁ STODÓŁ NR II	po 1910 r.
357	Wrocławska	1	BUDYNEK MIESZKALNY	4 ćw. XIX w.
358	Wrocławska	3	BUDYNEK MIESZKALNY	k. XIX w.
359	Wrocławska	3 bg	BUDYNEK GOSPODARCZY	k. XIX w.
360	Wrocławska	9	BUDYNEK MIESZKALNY	1 ćw. XX w.
361	Wrocławska	11	BUDYNEK MIESZKALNY	k. XIX w.
362	Wrocławska	13	BUDYNEK MIESZKALNY	ok. 1910 r.
363	Wrocławska	15	BUDYNEK MIESZKALNY	ok. 1900 r.
364	Wrocławska	21	BUDYNEK MIESZKALNY	po 1900 r.
365	Wrocławska	22	BUDYNEK MIESZKALNY	1 ćw. XX w.
366	Wrocławska	23	BUDYNEK MIESZKALNY	po 1900 r.
367	Wrocławska	25	BUDYNEK MIESZKALNY	1 ćw. XX w.

Lp.	Ulica	Numer pocztowy	Obiekt	Czas powstania
368	Wrocławska	27	BUDYNEK MIESZKALNY	1 ćw. XX w.